

ҚАЗАҚСТАН
ЭКОНОМИКАСЫ
МОНОПОЛИЗМГЕ
ҚАЙТА ОРАЛДЫ МА?

4-бет

АҚТӨБЕ ПОЛИЦИЯСЫ
БАС ПРОКУРАТУРАҒА
ПЫСҚЫРЫП ТА
ҚАРАМАЙДЫ...

6-бет

КАК НАШИМ ДЕТЯМ
ВЫУЧИТЬ КАЗАХСКИЙ
ЯЗЫК ПО КАНАДСКОЙ
МЕТОДИКЕ?

12-бет

ҚАЗАҚ УНИ

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚОҒАМДЫҚ - САЯСИ АПТАЛЫҚ

www.qazaquni.kz

qazaquni2000@gmail.com

2000 жылғы 11 тамыздан шыға бастады

№7 (773), 19 ақпан, 2018

КӨСЕГЕМІЗДІ КӨГЕРТПЕЙТІН КОДЕКС

Шынына келсек, біздің жерді өз азаматтарымызға сатуды заңдастыруымыздың өзі қауіпті. (Әлемде жерін мемлекет меншігінде ұстап, дамып отырған Израиль секілді елдер жеткілікті). Өйткені, көріп отырсыздар, жер қатынастарында өз азаматтарымызбен өзге елдің азаматтарын да, азаматтығы жоқтарды да, шетелдік заңды тұлғаларды да тең құқылы етіп отырмыз. Не үшін? Қандай қисын, қандай күйіп бара жатқан қажеттілік бар мұнда? Ертең осы заңды пайдаланып, сырттағы дүмділер өзімізге шабуылға шықса, халықаралық соттарда дымымыз шықпай қалуы әбден мүмкін...

5
бет

ЖАҚСЫ ЖЫРДЫ ЖАРАСҚАН ЖАЗЫП КЕТКЕН ЖҮРЕККЕ

Қатар жүрген қаламдасың, замандасың бақилық болғанда «Апырай, ажал да біздің тұстастарымызға келіп, арамызды сетінете бастаған ба?» деп ойлайды екенсің...

8-9
бет

«СЫН ТҮЗЕЛМЕЙ, МІН ТҮЗЕЛМЕЙДІ»

СЫННАН ҚОРЫТЫНДЫ ШЫҚПАСА -
СӨЗДІ БОСҚА ШЫҒЫНДАҒАНЫМЫЗ

Өткен аптада Үкіметтің кеңейтілген отырысына ҚР Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың өзі қатысып, елдегі бүгінгі экономикалық және әлеуметтік-тұрмыстық жағдайды саралап, алдағы атқарылуға тиісті жұмыстардың жөн-жобасын белгілеп бергеніне куә болдық.

3
бет

ҮШЕУІ ЖАБЫЛЫП
КАВАТИНАНЫ
АЙТА АЛМАДЫ

7
бет

БИТВА ЗА НАУЧНЫЕ ГРАНТЫ: «ПРИКЛАДНИКИ» ПРОТИВ «ФУНДАМЕНТАЛИСТОВ»

За летним «штурмом» здания Министерства образования и науки родителями абитуриентов с высокими баллами, не получивших грант, начался зимний бунт ученых, которые проиграли в конкурсе за грант, хотя имели высокие баллы...

10
бет

ЕЛБАСЫ ТАПСЫРМАЛАРЫН ОРЫНДАУ ШАРАЛАРЫ ҚАРАЛДЫ

Премьер-Министр Бақытжан Сағынтаевтың төрағалығымен өткен Үкіметтің кезекті отырысында Мемлекет басшысының 2018 жылдың 9 ақпанындағы Үкіметтің кеңейтілген мәжілісінде берген тапсырмаларын орындау шаралары қаралды.

Отырыс барысында қаржы министрі Б.Сұлтановтың, ұлттық экономика министрі Т.Сүлейменовтың, инвестициялар және даму министрі Ж.Қасымбектің, энергетика министрі Қ.Бозымбаевтың, ақпарат және коммуникациялар министрі Д.Абаевтың, денсаулық сақтау министрі Е.Біртановтың, білім беру министрі Е.Сағадиевтің Үкіметтің кеңейтілген отырысында Мемлекет басшысы қойған міндеттерді орындау мәселелері жөніндегі

есептері тыңдалды. Сондай-ақ, талқылауға Ұлттық банк төрағасы Д.Ақышев, ҚР Премьер-Министрінің бірінші орынбасары А.Мамин, ҚР Премьер-Министрінің орынбасарлары Ө.Шөкеев, Е.Досаев, А.Жұмағалиев және «Атаме-

кен» ҰҚП басқарма төрағасы А.Мырзахметов қатысты. Отырыс қорытындысы бойынша Премьер-Министр Бақытжан Сағынтаев мемлекеттік органдардың әр басшысының жеке жауапкершілігін атап өтіп, нақты тапсырмалар берді.

МҰҒАЛІМ БЕДЕЛІ МЕН ҚҰҚЫҒЫН ҚОРҒАУЫМЫЗ КЕРЕК

Мемлекеттік органдар секілді, мектептерде де видеокамерасы бар, интернетке қосылған телефондарға тыйым салу керек. Мұғалімдердің мәртебесі туралы Парламент Сенатының депутаты Динар Нөкетаева ҚР Премьер-Министрінің атына депутаттық сауал жолдады.

«Ұстаздарға деген құрмет ерекше болуы керек. Мемлекет мұғалімдерді жан-жақты қолдау шараларын жүргізуде. Мемлекет басшысының тапсырмасына сәйкес, Үкімет мұғалімнің мәртебесін арттыру мақсатымен білім берудің жаңартылған мазмұнына көшкен ұстаздардың лауазымдық жалақысын 30 пайызға арттыру туралы қаулы шығарды. Солай болғанымен, қазақстандық ұстаздардың өздері білім беріп жүрген оқушыларынан қысым көруі әділетсіздік. Ұстаздарды балағаттау, тіпті қол жұмсау, балалардың тәрбиесіздігіне кінәлау, тағы сол секілді материалдарды БАҚ пен әлеуметтік желілерден көріп жүрміз», — дейді депутат.

Сенатор өз сөзінде «Қасиетті ұстаз» деген мәртебелі мамандықтың бүгінгі таңда құнсыздануы өкінішті екенін білдірді. «Бүгін ата-аналардың тарапынан балалардың көзінше мұғалімдерге әртүрлі балағат және дөрекі сөздерді қолдану арқылы жас жеткіншектердің өз ұстаздарына жеккөрушілікті туғызып, оларға деген құрметтің төмендеуіне әкеліп соғуда. Мұғалім бейнесі қауқарсыз, құқығы тапталған адамға айналды. Ұстаздарға деген сенімсіздік күннен-күнге, ата-аналардың тарапынан үдемесе бәсеңдеген жоқ. Өйткені, диктофон, фотоаппарат, мобильді телефон қолдану арқылы оқушылар мұғалімдердің беделін түсіріп жатыр», — деді Динар Нөкетаева.

ХАЛЫҚ «САРЫАҒАШ» ШИПАЖАЙЫН ЖЕКЕШЕЛЕНДІРУГЕ ҚАРСЫ

Мемлекетке салықтарды дер кезінде төлеп, қарапайым халыққа қызмет етіп жатқан кәсіпорындарды жекешелендірудің қажеті жоқ. Бұл жайында ҚР Парламенті Сенатының депутаты Әли Бектаев Премьер-Министр Бақытжан Сағынтаевтың атына депутаттық сауал жолдады.

«Уақытында Қазақстанның Кәсіподақтар ұйымына қараған атакты емдеу орталығы 2013 жылдан бері коммуналдық меншік иелігінде. Бұрын да, кейінгі уақыттарда да «Сарыағаш» шипажайы өзін-өзі толық қаржыландырып, мемлекетке тиісті салықтарын төлеп, тапқан табысқа жана ғимараттар салып, тиісті емдеу құрылғыларын алып, халыққа қызмет етіп келе жатқан бірден-бір емдеу-сауықтыру мекемесі. Мемлекет есебінен қаржы сұрап отырған жоқ. Тек 2017 жылдың қорытындысы бойынша 1,5 млрд. теңгенің қызметі көрсетілген. 108 млн. теңгеден астам салық төленген. Демалушылар тарапынан шипажай атына арыз-шағымдар түскен емес», — деді ол. Оның дерегіне, тек 2017 жылы ғана 20 мыңнан астам адам «Сарыағаш» шипажайында демалып, ем алған.

«Біздің ойымызша, қаржылық жағдайына, әлеу-

меттік мәртебесіне қарамай кәсіпорындар мен мекемелердің барлығын жекешелендіре беру міндетті мақсат болмауы керек. «Сарыағаш» сияқты өзін-өзі қаржыландырып, мемлекетке салықтарды дер кезінде төлеп, қарапайым халыққа қызмет етіп жатқан кәсіпорындарды жекешелендірудің қажеті жоқ деп есептейміз. Осыны ескере отырып, «Сарыағаш» шипажайын жекешелендіру тізімінен шығару жөніндегі ұжымның өтінішіне байланысты тиісті шараларды қабылдауды өтінемін», — деді Әли Бектаев.

ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ ЖУРНАЛИСТЕРДІ ОҚЫТАДЫ

ҚР Мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі сыбайлас жемқорлық бойынша мақала жазатын журналистерді оқытпақ. Бұл жайында ҚР Орталық коммуникациялар қызметіндегі баспасөз мәслихатында «Атамекен» ұлттық кәсіпкерлер палатасының өкілі Мұрат Әбенев мәлімдеді.

НҰРЛАН ОРАЗАЛИН МӘЛІМДЕМЕ ЖАСАДЫ

Алматыда Қазақстан Жазушылар одағы Басқармасының кезекті VI Пленумы өтті. Жиында Жазушылар одағының осы уақытқа дейін атқарған жұмыстары қорытындыланып, алдағы XV Құрылтайына дайындық мәселесі сөз болды.

Ресми баяндамалардан кейін, Қазақстан Жазушылар одағы басқармасының Төрағасы Нұрлан Оразалин 1996 жылдан бері жауапты қызмет атқарып келе жатқанын айта келіп, 22 жылдық жұмысын қорытындылап, алдағы Құрылтайда сайлауға түспейтінін мәлімдеді. Одан кейін басқарма төрағасының орынбасары, ақын Маралтай Райымбекұлы академик Серік Қирабаевтың Пленумға қатысушыларға арнаған хатын оқып берді.

ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің Жауапты хатшысы Қуатжан Уәлиев жазушы қауымға көрсетіліп жатқан қамқорлықтар жөнінде, мемлекет тарапынан жасалып жатқан жұмыстар турасында ресми баяндама жасады. Жарыссөзге шыққан қазақтың айтулы қаламгерлері Қабдеш Жұмаділов, Сәбит Досанов, Төлен Әбдік, Дулат Исабеков Марал Ысқақбай, Темірхан Медетбек, Бексұлтан Нұржекеұлы, Иран-Ғайып, Сұмағұл Елубай, Марат Байділдіұлы, Рафаэль Ниязбек, Сейфолла Оспанов, Зейнолла Тілеужанов мінберге көтеріліп, ой-пікірлерін айтты. Пленум талқыланған мәселелер бойынша шешім қабылдап, жазушылардың кезекті XV Құрылтайы алдағы 12 наурызда өтетін болып белгіленді.

«Соңғы кездері жемқорлық фактілері орын алған жағдайда ватсап арқылы видео тарайтын болып жүр. Оған сене беруге болмайды. Өйткені, содан кейін журналистер жауапкершілікке тартылып жатады. Осыған орай біз агенттікке сыбайлас жемқорлық бойынша мақала жазатын журналистерге жұмыс істеу тәсілдерін көрсетіп, технологияларды үйрету жөніндегі ұсыныс жасадық, — дейді Мұрат Әбенев.

Сонымен қатар ол барлық мемлекеттік органдардың баспасөз хатшыларын кез-келген жағдайда қалай жедел жұмыс істеу қажеттігін, жедел ақпаратты қалай беру керектігін үйрету қажеттігін айтты. «Жалпы, жемқорлар өте сауатты. Жылдан жылға жемқорлардың сауаттылығы жоғарылап келеді. Интернет арқылы бір-біріне пара береді, шетелден есепшот ашады. Көзге көрінбейтіндей әрекеттер жасайды. Оларды ашу үшін журналистерге, қоғам да сауатты болуы тиіс», — деді ол.

Ал «Азаматтық альянс» азаматтық құқық одағының президенті Дуамбек Мұсағали жемқорлық фактілеріне қатысты мәліметтерді жариялайтын арнайы баспасөз клубының болғандығын, бірақ, журналистердің белсенділік танытпауы салдарынан жабылғанын атап өтті. «Біз талай рет баспасөз мәслихатын ұйымдастырған кезде журналистер келуін қойды. Олар алдын ала қандай тақырып екендігін сұрап алып, қызықты болмаса келмей қояды. Содан кейін аталған клубымызды жаптық. Журналистер белсенділігінің бәсеңдеуі салдарынан әлеуметтік желі қатты дамып кетті», — деді Дуамбек Мұсағали.

ГЕРМАНИЯ КӨШ БАСЫНДА

Оңтүстік Кореяның Пхенчхан қаласында өтіп жатқан Олимпиада ойындарында Қазақстан құрамасы бір қола медальмен жалпы есепте 19-шы орында келеді.

Қазақ елінің спортшылары әзірге фристайлшы Юлия Галышева жеңіп алған жалғыз қола медальдан басқа көрсеткіштерге қол жеткізе алған жоқ. Жалпы есепте Германия құрамасы көш тізгінін бермей келеді. Олар алтын медальдар санын 7-ге жеткізді. Ал оған 2 күміс және 3 қола медаль косты. Осылайша алтын медальдар саны жағынан да, жалпы медальдар саны жағынан да Германия құрамасы көш басында келеді.

Екінші орында — Нидерланды елінің спортшылары тұр. Үшінші орынға медальдар саны бойынша АҚШ құрамасы көтерілді. Олар медальдар санын 4 алтын, 1 күміс, 2 қолаға толықтырды. Төртінші орындағы Норвегия командасы қоржынында 3 алтын, 5 күміс, 3 қола медаль бар. Үздік бестік қатарында Канада құрамасы да бар.

ФРАНЦИЯДА «ҚАЗАҚ ҮНІ» ОҚИДЫ

Францияда оқып жатқан қазақ жастары «Қазақ үні» республикалық қоғамдық-саяси газетін тұрақты оқып тұрады екен. Бұл туралы Алма Сайлауқызы хабарлады.

«Қазақ үні» — қоғамдағы өзекті мәселелерді бүкпелі емей ашық жазатын, ұлттық тақырыптарды жиі көтеретін басылым ретінде өз оқырмандарының ықыласына бөленіп, халықтың сеніміне ие болып келеді. «Қазақ үні» ұлттық порталы Қазақстандағы үздік қазақ тілді сайт байқауының бірнеше рет жеңімпазы болып танылды. Бұл басылым мен ұлттық порталға берілген әділ баға деп есептейміз. «Біз алдағы уақытта да шетелдегі қазақтар

үшін елдегі жаңалықты жеткізу бойынша жұмыстар атқара береміз» — дейді А. Сайлауқызы.

Өткен аптада Үкіметтің кеңейтілген отырысына ҚР Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың өзі қатысып, елдегі бүгінгі экономикалық және әлеуметтік-тұрмыстық жағдайды саралап, алдағы атқарылуға тиісті жұмыстардың жөн-жобасын белгілеп бергеніне куә болдық. Үш сағатқа созылған ордалы отырыс көптеген министрлер мен әкімдер үшін ғасырдан да ұзақ болып көрінгені анық. Өйткені олардың басым бөлігі өздеріне тапсырылған міндеттерді ойдағыдай атқара алмағандықтан Елбасынан сөз естіп, жалпы жұрттың алдында жер шұқып қалды. Оған таңқалудың да керегі жоқ, сол жоғары лауазымға жабысып алғандардың әрқайсысы адал, тыңғылықты жұмыс тындырса мұндай әңгіме болмас та еді...

«СЫН ТҮЗЕЛМЕЙ, МІН ТҮЗЕЛМЕЙДІ»

СЫННАН ҚОРЫТЫНДЫ ШЫҚПАСА – СӨЗДІ БОСҚА ШЫҒЫНДАҒАНЫМЫЗ

Кей кездерде «Біздің елімізде сағатына қанша жиналыс өтеді екен?» деген сұрақ келетіні бар ойымызға. Шынын айтайық, осыны зерттеп, жиналыс санын адам басына бөлсек біздің еліміз, Құдай біледі, бүкіл Еуропаны артқа тастап бірінші орынға шығар еді. Тіпті Гиннестің рекордтар кітабына кіріп кетуіміз де ғажап емес. Ал, сол жиналыстардан шығатын нәтижеге келсек қарама-қарсы көрсеткіште қаларымыз тағы да анық. Өйткені биік мінберден мінсіз айтылған аталы сөз, жап-жақсы жоспар сол жерде қалады. Тапсырмалардың жартысы да толығымен орындалмайды. Сонда қаптаған әкімдіктер мен министрліктегі құдалардың тойға жіберген қоржынындай кампиған штаты бар мекемелерде отырған сансыз шенеуніктер не бітіріп жүр? Ресми деректерге қарасақ, халықтың қаржысынан айлық алатын мемлекеттік қызметкерлер саны жағынан біз әлем бойынша алдыңғы орындардың бірінде екенбіз. Сөйте тұра белгілеген бағдарламаларды дұрыс атқара алатын дені дұрыс мамандарға зәруміз. Міндеттерін адал атқармақ түгіл, аптасына кем дегенде түрлі денгейдегі 5-6 шенеунік жемқорлыққа, паракорлыққа байланысты ұсталып жатады. Мұндай жаңалыққа құлағымыз үйренгені соншалық, оған тіпті назар аударудан қалдық.

Алдымен Елбасы көтерген ең өзекті мәселеден бастайық. Ол – халықтың ақшасын жаппай ұрлағандар жайлы айтқан ащы шындық. Бүгінгі күні ауадан басқаның бәрін ақшаға сатып алып жүрміз. Баға жетпес бағдарлама болса да оны іске асыру үшін қаржы керек. Бөлінген қаржыны қолында сәл билігі барлар қақшып, жұлып жеуге дайын тұрады. Мемлекеттің, яғни халықтың ақшасын ұстағанның қолында, тістегеннің аузында кетіп жатыр. Жаппай ұрлық, жең ұшынын жалғасқан жемқорлық жайлы ондаған жылдар бойы айтып, толассыз күрес жүргізіп келеміз. Нәтиже қайда? Жок...

«Дельта банк» лицензиясынан айырылды, кредиттердің 100 пайызына жуығы банк акционерінің қол астындағы компанияларға берілген. Ал банк есебінде бұл көрсетілмеген, ол тексерістерден кейін ғана анықталды. Бұл банктің 60 пайыз жауапкершілігінде мемлекеттік сынайлы құрылымдардың есепшоты болды. «Банк РБК» 90 пайыз кредитін төртінші заемшілерге берген, олар не банк акционерлері, не байланысы бар адамдар», – деді Данияр Ақышев қаржыға қатысты баяндамасында.

«Бұл істі қашан қоямыз? Әблязов басшылық еткен «БТА Банкіні» халықтың ақшасын жаппай ұрлап жатқаны барлығының көз алдында. Әлем бойынша мұның мемлекеттен нағыз ақша ұрлау әрекеті екенін дәлелдеп шықтық. Қазір ше? Банк аштық, онда адамдар сеніп барды, енді сол акционерлер ақшаны алып кетіп жа-

баяғы кеңестік кезеңде салынған желілермен жеткізіледі. Тарифты көтеріп сол ақшаға жаңа желі тұрғызғандарды көрмедік. Депутаттарымыз айтқандай мекемелер өздеріне қымбат көлік, жиһаз сатып алып жатыр ма? Отын өзімізде бола тұра бағаны не үшін көтереді? Сөйтсек ортада ондаған делдал мекемелер бар екен. Әрқайсысы бір теңгеден көтергенде баға қайда кетеді? Қуатты өндіретін, қайнаған қазанның қасында жұмыс істейтін энергетиктің ең жоғары жалақысы 250 мың теңге, жайлы кеңседегі шалбарын тоздырып отырғандар одан көп алады. Ал, саланы басқаратын министрліктегілердің жалақысының қанша екенін өздеріңіз білесіздер. Бензинді қымбаттатуға жол беріп, Құдайдың

қазаққа молынан берген көмірін қақаған қыста жоқ қылып халықты қақсатқан министрлер мен соған жауапты шенеуніктер не үшін жоғары жалақы алып жүр?

Бұл жолы да Президент энергетика министрі Қанат Бозымбаевқа тұтынушылар үшін электр қуатының бағасын арзандатуды қатаң тапсырды. «2018 жылы энергия беретін ұйымдарда диспетчерлік басқару бекеті болуы тиіс. Осы орайда біз оның барлығын тексеріп шығамыз. Ал осындай бекеттері жоқ компанияларды жабамыз. Біліктілік талаптарын орындамайтын ұйымдарға шаралар қолданамыз. Сонымен қатар тарифті азайтуға қарай қайта қарастыру ескерілген. Осы арқылы, олар өзге өңірлік электр желілік компаниялармен іріленуі үшін ынталандыру болады», – деп ақталды министр. Бұл сөзді осымен екінші жыл айтып келеді Қ. Бозымбаев. Қуат таратушы толып жатқан делдалдарды ірілендіріміз дегелі біраз уақыт өтті. Ірілендіру нәтиже бере ме? Бұл жерде делдалдарды топтастыру емес, қысқарту керек емес пе? Министрді түсінуге болады, толған мекемелерді қысқарту қиынның қиыны. Олар өздігінен ашылған жоқ. Қолында билігі, қалтасында ақшасы бар ықпалды адамдар ашқаны түсінікті. Қарапайым адамдар оның маңайына да жолалмайды. Айтайын дегеніміз – министрдің соларға шамасы жете ме? Жетсе ғана салада тәртіп орната алады. Өйткені ешкім өз бизнесін жапқызуға жол бермесі анық. Өзіне жуа тауып, ертеңгі күні қызметінен өзі кетуі де ғажап емес. Міне, біздегі «ашық бәсекеге» негізделген бизнестің, кәсіпкерліктің сиқы осындай. Одан кейін баға неге әлсіз-әлсіз өсе береді деп таңғалудың қажеті жоқ.

Бұл нені көрсетеді? Біздің лауазымды тұлғалардың қолдары таза еместігін аңғартпай ма? Жоғары қызметке, депутаттыққа келерде бизнесін өзге біреудің атына жазғызып, әбден «тазаланып», «тақыр кедей» күйіне еніп халыққа

адал қызмет етемін деп ант-су ішіп уәде береді. Жаңағы бизнесі қысқартудың тізіміне түсіп қалса өз қолын өзі шаба ма? Жок, өлсе де өйтпейді. Өйткені мемлекеттік қызметке сол бизнесін қорғау үшін келеді. Содан барып біз күнде көріп жүрген экономика саласындағы былықтар басталады. Елбасының немесе Үкімет басшысының тапсырмасын сағызша созып, ақырында орындамайды. Бұл көптеген себептердің бірі ғана, одан басқасы да толып жатыр. Демек, жоғары лауазымдағы сенім артқан мамандарымыз жұмыс істемейді деген сөз. Бұл орайда «Жұмысты істей алмасаңдар, айтыңдар» деді Нұрсұлтан Назарбаев осы отырыста. Айтқанындай осы кеңейтілген жиында сынға ұшыраған Еңбек

және халықты әлеуметтік қорғау министрі Тамара Дүйсеноваға ертеңінде орнынан кетуге тура келді.

Астананы ақпанның аязы қысып тұрса да Үкімет үйінен бірқатар әкімдер мен министрлер терлеп шықты. Ет жемесе де, сорпа ішкендей болып әркім өз «сыбағасын» алды. Қарамағындағы медициналық мекемелерді ақпараттық жүйелермен, сондай-ақ компьютермен толықтай қамтамасыз ете алмаған Шығыс Қазақстан облысының әкімі Даниал Ахметов, Ақтөбе аймағының басшысы Бердібек Сапарбаев, Астана әкімі Әсет Исекешов, Үкімет басшысының орынбасары Ерболат Досаев, міндетті сақтандыру жобасын дер кезінде енгізе алмаған денсаулық саласының басшысы Елжан Біртанов та шет қалмады. Бәрі де бұл жұмысты жандандырамыз деп әдеттегідей уәде беріп аман қалды.

Бизнес пен кәсіпкерлік жеке адамдардың пайда табу көзі ғана емес, ол ел экономикасын көтеретін мемлекеттік маңызды іс. Сондықтан да шағын және орта бизнес пен кәсіпкерлікті дамыту туралы тұрақты айтылып келеді. Айтылу жағынан кемістік жоқ. Бірақ оның дамуына кедергі көп. Бизнес пен кәсіпкерлікті қолдауға міндетті мемлекеттік қызметкерлердің керісінше оған тосқауыл қоятын кездері жиі кездеседі. Соның бірі – шенеуніктер тарапынан себепсіз тексерулер. Оған бірнеше рет шектеулер жарияланса да жағдай өзгерген жоқ. Осыған байланысты «Бұл мәселе бұған дейінгі әрбір отырыста көтерілген еді. Барлығы міндетті түрде тексеруге баруға құштар. Өрт сөндірушінің өзі нысанды қарап шыққаннан кейін ештеңе таппаса да, мейрамханадан тым болмаса тегін түскі ас ішіп кетеді», – деді мемлекет басшысы. Бұл жерде өрт сөндірушілер мысал ретінде ғана келтірілгені белгілі. Жергілікті әкімдік, мемлекеттік кіріс басқармасы, санитарлық

тексеру орындары, полиция тағы басқа құзырлы мекемелерден себепсіз сансыз тексерулер болып тұратыны жасырын емес. Бәрі де бірдене жұлып алып кеткісі келеді кәсіпкерден. Тіпті болмаса Елбасы айтқандай түскі тамағын тегін ішіп кетеді. Бұдан кейін бизнес пен кәсіпкерлік қалай дамиды? «Тексерушілердің тамағын тығындағанша тыныш жүргенім жақсы емес пе?» деген адам бәріне қолын бір-ақ сілтейді ақырында. Содан барып, тексерушілердің көзіне түспес үшін көлеңкелі бизнес пен заңсыз кәсіпкерлік пайда болады. Көлеңкелі бизнес әдетте өнімге салық мөлшері тым көтерілгенде пайда болатынын белгілі. Соған орай тауардың бағасы қымбаттап оған деген тұтынушының сұранысы төмендейді. Ал, оны айналып өтетіндер арзан өнімді заңсыз өткізуге тырысады.

Үкіметтің кеңейтілген мәжілісінде бұл мәселе де назардан тыс қалмады. Президент Нұрсұлтан Назарбаев алкогольдік өнімнің көлеңкелі айналымымен күресті сынға алды. «Арақ-шарап ісінде жүрген адамдардың 70-80 пайызы салықтың жанынан жылыстап кетіп жатыр. Түнде шығарады, яғни ресми құжаттарда ескерілмеген қолма-қол ақша жүріп жатыр, айналымда қомақты қаржы бар. Олар шенеуніктерді бүлдіреді. Нәтижесінде, қаржы бюджетті айналып кетуде. Бұл мәселеде тиісті тапсырма бермейінше, ешкім де қозғалмайды. Салықшыларымыз қайда? Осы саладағы адамдар қайда? Осылай жұмыс істеуге бола ма? Көз алдарында, осыны көріп отырсыңдар, жоғары жақтан тоқпақ керек сендерге», – деді Мемлекет басшысы. Осы орайда Президент әрбір министрге, әр өңірге қажетті құқық берілгенін, өз еркімен жұмыс істеуге жағдай жасалғанын атап өтті. «Соның өзінде жоғары жақтан тапсырма бергенде ғана қозғаласындар. Бұл келенсіздіктерге қашан нүкте қойылады? Қызметте жүргендердің негізгі бөлігі жас буын ғой. Әлде, құрамды тағы да жасарту керек пе?» – деді мемлекет басшысы.

Байқап отырғанымыздай, Үкіметтің бұл жолғы кеңейтілген отырысында көптеген мәселе көтеріліп, бірқатар басшылар ескерту алды. Бұның бәрі алдымен Үкімет басшысы Бақытжан Сағынтаевқа үлкен сын екені анық. Сын демекші, Елбасы Сағынтаевқа баяндамасында сын жоқ екенін де айтып қалды. Сөзіміздің соңында енді осыған тоқтала кетелік.

Қазақта «Сын түзелмей, мін түзелмейді» деген нақыл бар. Оның мағынасы қатені ашық айттып, кемшіліктерді түзеу керек дегенге саяды. Өкінішке орай, бізде осы жағы мүлдем жетіспейді. Сын естіген шенеуніктің шегі үзіліп кете жаздайды. Бозарып-сазарып, сын айтқан адамның соңынан шырақ алып түсетіндер де бар. Сын және өзара сынды – біреуді жамандап, жерлеп тастау деп түсінеді ондайлар. Жок, олай емес. Өз қатенді өзін түсініп, оны мойындай білу де – ерлік. Сол арқылы жіберген кемшіліктерді түзеп жатсаң тіпті жақсы. Ол ортақ істі алға жылжытудың бірден-бір жолы. Сондықтан сынды айтып қана қоймай одан қорытынды шығара білгеніміз ләзім. Өз кемшіліктерімізді өзіміз айтып, өзіміз түзесек, кім түзейді? Әлде оны да бізге шетелдіктер үйретуі керек пе?...

ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫ МОНОПОЛИЗМГЕ ҚАЙТА ОРАЛДЫ МА?

Өткен жолы, Парламенттегі «Ақ жол» партиясының фракциясы өте өзекті мәселені көтеріп, депутаттық сауал жолдады. Ол былай: бүгінде Үкіметтің мойнына мінгесіп отырған саны бар, сапасы жоқ шенеуніктерді мейлінше қысқарту мәселесі. Әсіресе, кейбір қызметі мен құзыреті жеке компанияларға берілген министрліктегі атқамінерлерді мемлекет қазынасынан асырағанды азайту керек депті. Жөн-ақ. Сөйтсек, мүйізі қарағайдай ведомствалардың бірқатар өкілеттігі жеке мекемелерге берілсе де, әлгілер бюджеттің мойнында отырған көрінеді. Осыған орай біз Мәжіліс депутаты Азат Перуашев мырзамен сөйлесіп, осы мәселенің жай-жапсарын сұрап білдік.

— Азат мырза, сіз, дәлірек айтсақ, сіз жетекшілік етіп отырған «Ақ жол» партиясының фракциясы өткен жолы Парламентте өте бір өзекті мәселені көтерді. Ол — мынау кара құмырскадай құжынаған мемлекеттік қызметкерлердің санын қысқарту мәселесі. Сол істің жайы қазір қалай болып жатыр?

— Рас, біз мемлекеттік қызметкерлердің санын екі есеге қысқарту керек деп мәселе көтердік. Себебі, Елбасымыз Нұрсұлтан Назарбаевтың өзі әлемнің дамыған мемлекеттерінен тәжірбие алу керек деп жиі айтады. Ендеше дамыған мемлекеттердегі қалыптасқан норманы біз де өзімізге енгізуіміз керек деп есептеймін.

— Азеке, жалпы осы мемлекеттік қызметкерлердің сан мөлшерін, жұмысын реттеп отыратын арнайы комитет бар емес пе? Өзге елдермен салыстыру бар ма?

— Әрине бар. «Governmentat a Glance» дейтін экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымының арнайы статистикасы бар. Оған сәйкес, Қазақстандағы жұмыс істейтін халықтың жалпы санындағы шенеуніктердің үлесі 21 пайызды құрап отыр. Салыстыру дедіңіз, салыстыру үшін айтайын, АҚШ пен Германияда бұл көрсеткіш 14, Австрияда 10, Қытайда 9, Жапонияда 8, Оңтүстік Кореяда 6,5 пайызды ғана құрайды.

— Бұл дегеніңіз, біздегі әр бесінші адам шенеунік дегенге алып келеді ғой.

— Дұрыс айтасыз, жоғарыдағы статистикаға қарасақ, еліміздегі әр бесінші адам мемлекеттік қызметкер немесе квазимемлекеттік секторда істейтін адам. Бұл нені көрсетіп отыр?.. Бұл Қазақстан азаматтарының көпшілігі өндіріспен айналыспайды, бюджеттен жалақы алып, содан пайдасын тауып отыр деген сөз. Ал өндіріс жалпы бизнестің мойнында. Одан қалғаны жеке кәсіпкер немесе өндірісте істейтін адамдар. Бұл бірінші кезекте ұлттық экономиканың мемлекеттік экономикаға айналып кеткенін көрсетеді. Демек, біз қайтадан монополизмге оралып отырмыз.

Елбасымыздың өзі Ұлт жоспары деген бағдарламасының 97-қадамында нақтылап айтты. Мемлекетке тән емес функцияларды бәсекелі ортаға және өзін-өзі реттейтін ұйымдарға беру керек деп айтты. Яғни өзін-өзі басқаратын ұйымдарға, бизнес қауымдастыққа беру керек.

Дұрысы осы, біз соның арқасында компакт, жинақы, саны аз Үкіметке жете аламыз. Тіпті, 2014 жылы Үкіметтің қаулысымен кәсіпкерлікті реттейтін тұжырымдама шықты. Сол тұжырымдаманың 5-бөлімінде осы біз айтып отырған мемлекеттік органдардың функциялары өзін-өзі басқаратын мекемелерге берілгеннен кейін, шенеуніктердің саны 10 пайызға қысқаруы керек деп жоспар қойды. Яғни Үкімет бізсіз де оны

қабылдаған. Тек іске асырмай отыр.

Шынын айтсақ, 10 пайыз емес, одан да көп, екі есе қысқартуға болатын еді ғой.

— 2010 жылы Президент Жарлық әзірлеп, мемлекеттік қызметкерлердің санын қысқарту жайы сөз болған еді. Ол кезде шатаспасам, 25 мыңға жуық адам жұмыстан босатылады деп күтілген. Одан кейін 2016 жылы да осы мәселе қайта сөз болды. 2016 жылы Президент Әкімшілігінің жетекшісі болып тұрған Әділбек Жақсыбеков қысқарту жайлы айтты. Осылайша ара-тұра айттылып тұратын, бірақ ешбірі аяғына жетпейтін мәселе ғой бұл. Қайсыбір жылы Қазақстанда 90 мың шенеунік бар деп есептелген еді...

— Қазір бұл көрсеткіш айтарлықтай өскен. Елбасымыз осыдан 5 жыл бұрын мемлекеттік шенеуніктердің санын қысқарту жайлы айтты. «Бүкіл әлемде шенеуніктердің саны қысқарып жатыр. Ал бізде 90 мыңнан 95 мыңға дейін өсіп отыр» деп сын сөзін айтқан. Содан бері бес жыл

өтті. Қазір олардың саны 100 мыңнан асып жығылды.

— Бұған мемлекеттік қызметкерлерді ұстап отыруға бөлінетін бюджет қаржысын қоса есептеу керек шығар... Өйткені қарапайым жұмысшы, мұғалім, дәрігермен салыстырғанда мемлекеттік қызметкерлердің жалақысы екі-үш есеге көп қой. Тіпті, Астана жақтағы ақ жағалылардың айлық табыстары айды аспанға бір ақ шығарады...

— Өте дұрыс айтып отырсыз, жаңағы мемқызметкердің саны өссе жарайды дер едік. Енді сол шенеуніктерге жұмсалатын бюджеттік шығын бар ғой. Олардың үй-жайы, мінетін көлігі, ішетін тамағы, іс-сапар шығыны, жататын қонақ үйлері т.б. Егер бұрындары Қазақстандағы мемлекеттік қызметкерлердің керек-жарағына қазынадан бөлінетін қаражат көлемі 630 миллиард болса, қазір 1 триллион 300 миллиардқа көбейді. Яғни, екі есеге шығындалып отырмыз.

Парламентке қаншама заң жобалары түсіп отыр. Мемлекеттік

органдағы шенеуніктер өз міндеттерін «Атамекен» ұлттық палатасына, басқа да өзін-өзі басқару орындарына бірте-бірте беріп жатыр. Ал бірақ, сонымен бірге бюджетте қысқарған жоқ. Не қызметкерлердің саны да қысқарған жоқ. Себебі, бір мемқызметкердің бірнеше міндеті бар.

Тіпті, Үкіметтің бізге берген ресми жауабында: «біз оларды қысқарта алмаймыз, себебі ол шенеуніктердің басқа да міндеттері бар» деп ашық айтып отыр.

— Түйіндесек...

— Түйіндесек, біздің мақсатымыз тек шенеуніктерді қысқарту ғана емес, оған бөлінетін мемлекет қаржысын үнемдеу. Әрбір шенеунікке жылы кабинет керек, оған хатшы керек, оған шопыр керек қымбат көлік керек. Байқап отырсыз ғой, олар елімізде шығарылатын автомобиль мінбейді ғой. Оған импорт көлік керек т.б. Жарайды, кәсіпкер секілді өз еңбегімен тапса, сөз жоқ. Ол мемлекеттің ақшасы.

Анығында бұл ақшаны әлеуметтік жағдайы төмен адамдардың қалтасынан алып отыр ғой. Сондықтан, біздің мақсатымыз шенеуніктің санын ғана емес, оларға жұмсалатын шығын санын да қысқарту.

Ол ақшаны басқа жаққа да пайдалануға болады. Мысалы қазір қорғаныс және қауіпсіздік мәселелері өте өзекті. Немесе әлеуметтік жағдайы төмен азаматтарға көмек ретінде пайдаланылуы керек. Ол ақша мұғалімдердің, дәрігерлердің жалақыларына жұмсалсын. Ол бизнеске көрсетілетін түрлі көмектің есебіне жұмсалсын. Жұмсайтын жер жетерлік.

Пікірлескен
Нұрғелді ӘБДІҒАНИҰЛЫ
Abai.kz

«АҚ ЖОЛ»:

ӘЛЕУЕТТІ РЕСУРСТАР ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКАҒА ЖҰМЫС ІСТЕУІ ТИІС

Қалдықтар түрінде жиналған миллиондаған тонна әлеуетті ресурстар Ұлттық экономикаға жұмыс істеуі тиіс – бұл жөнінде ҚР Инвестициялар және даму министрі Жеңіс Қасымбектің атына жолданған сауалдан мәлім болды. Тау-кен кәсіпорындарының тонналық қорықтары туралы мәселені Дәния Еспаева қозғайды.

Елбасы биылғы Жолдауда шағын және орта бизнес субъектілерін тарта отырып, қатты тұрмыстық қалдықтарды кәдеге жарату және қайта өңдеу бойынша қазіргі заманғы, тиісті шаралар қабылдауды тапсырды.

ҚР Инвестициялар және даму министрлігінің мәліметі бойынша бүгінгі таңда елде техногенді минералды түзілімдердің (ТМТ) 1370 нысаны, соның ішінде ТМТ-дің бір бөлігі мемлекеттің меншігі болып табылатын 450 – аралас нысандар бар. Тау-кен және тау-кен металлургиялық кәсіпорындары қауымдастығының мәліметтері бойынша, елімізде өңдеуге арналған 40 миллиард тоннадан астам ТМТ жиналған, олардың басым бөлігі қолданыстағы жер қойнауын пайдаланушылардың келісімшарттық аумақтарында орналасқан.

«Техногендік минералды түзілімдер

экономиканы дамыту үшін орасан зор потенциалға ие, өйткені олардың құрамында бағалы және сирек кездесетін металдардың пайдалы қалдықтары бар. Қазіргі заманғы технологиялар оларды өндірудің жоғары деңгейін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Кәсіпкерлермен кездесу барысында мұндай қалдықтарды өңдеу мүмкіндігін қамтамасыз ету мәселесі бірнеше рет көтерілді. Бұл жана жұмыс орындарын ашуға және бюджетке қосымша кіріс алуға мүмкіндік береді», – деп атап өтті Еспаева.

Депутат Мәжілісте «Жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы» Кодекс жобасын қарау кезінде көлемі жыл сайын өсетін осы қалдықтарды ұтымды пайдалану сұрақтары көтерілгені туралы еске салды.

«Қазақстанда ТМТ өңдеу бойынша өздерінің технологиялық жобаларымен

пайдалы қазбаларды жоғары деңгейде өндіруге мүмкіндік беретін компаниялар бар. Бірақ олардың ТМТ өңдеуге рұқсаты жоқ», – делінген сауалда.

«Жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы» Кодексінің 13-ші бабына сәйкес техногенді минералды түзілімдерге меншік құқығы жер қойнауын пайдаланушы жер қойнауын пайдалануға арналған келісімшарт аяқталғанға дейін иелік етеді. Бұл миллиондаған тонна әлеуетті ресурстар ондаған жылдар бойы қалдықтар түрінде жиналып, экономикалық айналымнан алынып және ұлттық экономикаға жұмыс істеуіне әкеледі.

Барлық меншік нысанындағы жер қойнауын пайдаланушылар техногенді минералды түзілімдердің саны туралы тиісті есептерді ұсынуға міндетті, бірақ мұндай ақпарат қол жетімді емес.

Уәкілетті орган бұл мәселеде күту көзқарасын ұстанып отыр.

Осыған орай, «Ақ жол» депутаттары министрліктен келесі ақпараттарды сұрады:

1. өңірлер, кен орындар, меншік иелер бөлінісінде қолда бар ТМТ көлемі туралы;

2. жер қойнауын пайдаланушылар мен мемлекетке тиесілі жиналған ТМТ көлемін өңдеу жоспарлары туралы;

3. жер қойнауын пайдаланушылардың ТМТ-ден қатты пайдалы қазбаларды өндіру және оны қайта өңдеу бойынша келісімшарттық міндеттерін орындауы туралы.

Сондай-ақ, «ақжолдықтар» қайта өңдеуді ынталандыру үшін жиналған техногенді қалдықтарды (үйінділерді) игерудің тәсілдерін қайта қарауды талап етеді.

«Ақ жол» ҚДП парламенттік фракциясы сайлауалды бағдарламаларын жүзеге асыру және сайлаушыларының мүдделерін қорғау жұмыстарын жалғастыруда.

«Ақ жол» партиясының
баспасөз қызметі

3. АҚТӨБЕ ЖЕМҚОРЛАРЫ ЖӘНЕ АЛДАБЕРГЕН БАТЫР

Ақтөбе полициясы Бас прокуратураға пысқырып та қарамайды...

2011 жылы Ақтөбе темір жолы бөлімшесі АСУ бөлімінің бастығы Алдаберген Аймағанбетовті Ақтөбе темір жолы басшыларының әділетсіз түрде қалай жұмыстан шығарғанын түсінуіміз үшін 2009 жылға қайта оралуымыз қажет, өйткені, бұл өзі бір өте құйтырқы жасалған тірлік. Кейіпкеріміздің өзіне сөз берейік.

– 2009 жылы сәуір айында мені жұмыстан шығарғанда маған тағылған айып мынау болды – мен 2008 жылы 938 мың теңге жұмыстың тапсыру-қабылдау актісіне қол қойғансыз деді. Заңсыз актіге. Сол үшін мен 2008 жылы желтоқсан айында сөгіс алдым.

– Заң бұзушылық қай жерде екен?

– Оны тапқан көп комиссияның біреуі болды. Жұмыстағы компьютер, принтер, ксерокс, сканер секілді көптеген еңбек құралдарын жөндетіп тұрамыз ғой. Жөндейтін тағы да жекеменшік компаниялар. Оларды да өзіміз іздеп таппаймыз, Астанадан «Қазақстан темір жолы» Ұлттық компаниясы» Акционерлік қоғамы белгілеген компанияларға апарып жөндеткіземіз. «Істелген жұмыс актілері» деген бар. Біз олардың атқарған жұмысына қарай қол қойып береміз. Осы істің еңбек ақысын төлеу үшін «Тапсырылған-қабылданған жұмыстар актісі» («Акт приемосдаточных работ») деген бар, соған қол қоямыз. Маған сол актіге қол қойғансыз деп, жазықты етті, қатаң сөгіс жариялады. «Актіні маған беріндер, көрейін» десем қолыма бермейді. Аял жоқ, істің мән-жайын айтып, Ақтөбе көлік прокуратураға арыз жаздым. Оны тексерген прокурор маған жариялаған қатаң сөгісті заңсыз деп, алып тастады. Бірақ, Батыс Қазақстан көлік прокуратурасы мен көтерген мәселелер бойынша, неге екенін қайдам, маған қарсы тарапқа көбіне қолдау көрсетіп отырды. Өз қызметкерінің, Ақтөбе қалалық прокуратураның қаулысын теріске шығарып, маған берілген жазаны қайтадан сол күйінше күшінде қалдырды. Мен енді амалсыз сотқа жүгінуге мәжбүр болдым. Бұл екі ортада, 2009 жылы 22-сәуірде мені жұмыстан шығарып жіберді. Негізінде – сөгіс пен қатаң сөгіс.

– Сөгіс не туралы еді?

– Ол да мені «клиенттермен жөндеп сөйлеспеген» деді ме, сондай бір болмашы нәрсе.

– Жақсы, ол жағы онша маңызды емес, сөгіс берем десе сылтау көп қой...

– Жұмыссыз қалған мен сотты жағаладым.

Бір дұрыс жасаған жерім – әуелі сөгіс пен қатаң сөгістен құтылып алғым келді. Бірінші сатыдағы сот қатаң сөгіс дұрыс берілген, заңды деді. Апелляциялық сот алқасы ол шешіммен келіспеді, бұл істі қайта қарау керек деді. Кассация да апелляцияның шешімін қолдады. Содан 2009 жылы 3-тамызда істі апелляциялық соттың басқа құрамы қайта қарады-дағы, тағы да қатаң сөгістің берілуін заңды деп шешім шығарды. Бірақ, сол кезде сотқа «Істелген жұмыс актілерінің», «Тапсырылған-қабылданған жұмыстар актісінің» көшірмесі мен шешімнің толық мәтінін беріңіздер» деп хат жаздым. 2009 жылдың 6-тамызы күні ол құжаттар қолыма тиді. Сол күні түнімен отырып, сотта жеңіске жететініме көзім жетті. Қалай дейсіз ғой? Жаңағы маған бәле болып жабысқан актілерде менің қолым... жоқ! Болауға да тиіс емес еді! Себебі, оларда «приписка» болды да, мен соны көрсетіп кезінде Астанаға, ҚТЖ басшылығына хат жазған болатыным. Сол себепті олар актіні маған бергісі келмейтін. Менің орныма...Петровтың өзі, Ж.Ізғұловтың орынбасары қол қойған екен. Тіпті, менің бөлімнің қызметкерлерінің бір де біреуінің қолы жоқ. Сірә, олар да заңсыз істен басын алып қашқан болса керек. Ал, 2 миллион теңгеден астам ақша сол бойы жеке адамдардың қалтасына құйылып кетті...

– Ерте ме, кеш пе, оларға да кезек келер... Айма беріңіз.

– Содан құжаттардың көшірмесін тігіп, «Диапазон» деген газетке «История одного

выговора» деп ат қойып, сонымен қатар сол кездегі Ақтөбе облыстық сотының төрағасы, кейін Қазақстан Республикасының Жоғарғы Сотының төрағасы болған, кәзіргі сенатор Б.Бекназаровқа «Ақтөбеге жаңадан келіп жатқан адамсыз» деп, мұндағы темір жолдағы жағдайды баяндай келіп, соңынан әлгі нақты іс жайлы жаздым. Айтпақшы, апелляциялық соттың істі қайта қараған құрамы «Істелген жұмыс актілерін» «Тапсырылған-қабылданған жұмыстар актісі» деп көрсетіп жібергенін (бұл қылмыс та өзінің айтпақшы күндердің күнінде кезегі келіп, ашылатын шығар), үш судьяның аты-жөнін атап отырып, еш жерде менің қолымның жоқ екенін айттым, «бәріне кінәлі – темір жол басшылары» дедім, «қабылдауыңызды өтінем» дедім. 2009 жылы 9-қыркүйекте сотқа апарып өткіздім. (Сол күні облысқа Н.Назарбаев келген болатын). 10-қыркүйек күні сағат 14-тен 1 минут өткенде Бекназаровтың қабылдау бөлмесінен қоңырау шалынды. Маған төрағаның өзімен косты. «Алдеке, саламатсыз ба? Хатыңызды қайта-қайта оқыдым. Өзіңізбен кездесу керек болып тұр. Сіз 15-і күні танертең сағат 9-30-да келе аласыз ба?» дейді. Не деген әдемі сөз, ә, айтыңызшы? Менің іздегенім сол емес пе?!.. Бардым. Өзінің кабинетінде, орнынан тұрып, үстелден бері шығып қарсы алды. Өзінің орнына барып емес, маған қарама-қарсы орынға жайғасты. Мен сол кезде барып бұрышта тағы екі адам отырғанын байқадым. Сөйтсем, олар комиссия мүшелері екен. Мен соттардың үстінен арыз жазып отырғаннан кейін сот төрағасы бір өзі емес, осылай көп болып қабылдайтын тертіп, ереже бар екен. Бекең өзімнің кім екенімді, отбасым мүшелері жайлы сұрады. Сосын: «Сіз судьялардың үстінен шағымданып отырсыз, дұрыс па?» «Дұрыс.» «Егер жазғандарыңыз расталмаған жағдайда қылмыстық жауапкершілікке тартылатыныңызды түсінесіз бе?» «Түсінемін.» «Жақсы.» Сөйтті де менің арызымды алдыма қойды. «Өзіңіз түсіндіріп бермесеніз мен түсіне алатын емеспін» деді. «Беке, мына жерде істелген жұмыстар жайлы айтылған, бірақ, оны қабылданған іс жайлы акт түрінде беріп отыр.» «Ал, ол екеуінің айырмашылығы неде?» «Айырмашылығы – қабылдап алынған жұмыс жайлы акт негізінде ақша төленеді, ал, онда менің қойылған қолым жоқ. Менің қолым істелген жұмыс жайлы актіде ғана бар.» «Ым-м. Енді түсінікті болды. Ертең сотта осы сұрақ бойынша жауап бересіз.» Сөйтті де қағаздарды екі судьяға берді. Ертесіне сот қатаң сөгістің күшін жойды...

Мен жазадан тазарғаннан кейін *сот өзінің сырттай* шешімімен мені қызметке қайта

қойды. Жұмысқа емес, қызметке. 2009 жылы 29-қарашада соттың әлгі шешімі шықты, ал, 9-желтоқсанда соттың ұйғарымы шықты. Маған бұлар соттың шешімі шықса да жұмыс бермей қойды ғой. Ақтөбе облыстық сот әкімшісіне 2010 жылдың 20-қаңтарында арыз жазып шағымданып жүріп, екі айдан кейін ғана барып, 2010 жылы ақпанда жұмысқа шықтым. 2010 жылдың 18-ақпаны күні Ақтөбе темір жолының директоры Ж.Ізғұловтың №НОД-75 нөмірлі бұйрығы шықты, онда ол мені «бұрынғы қызметіме 2009 жылдың 29-қарашасынан бастап қайта отырсын, А.Аймағанбетовке 24.11.2009 бен 24.01.2010 арасындағы еңбек жалақысы төленсін» деп көрсетті.

Сонда да олар мені өз орныма, өз жұмысыма емес, басқа бір кабинетке апарып отырғызып қойды. Ешқандай жұмыс бермейді. Барып, отырып-отырып кайтамын. Сөйте жүріп мен жұмыста бармын ба, жоқпын ба, күніне екі-үш рет тексеріп кететінін кайтерсін...

2010 жылы 16-маусымнан бастап Ақтөбе темір жолы менімен екі арадағы еңбек келісім-шарты бұзып, мені жұмыстан шығарды. Өйткені, олар 2010 жылдың 1-мамырынан бастап менің қызметімді қысқартып жіберіпті және ол «ҚТЖ» ҰҚ» АҚ-ның тарапынан жасалған іс, біздің қатысымыз жоқ, біз тек жоғарыдан келген бұйрықты орындадық деп түсіндірді. Ал, мен Елбасымыз Н.Назарбаевқа хат жазып жүріп, сол хатым арқылы Астанаға, «Нур Отан» партиясының жетекшілеріне шығып жүріп, «ҚТЖ» ҰҚ» АҚ-ның Ақтөбеге жіберген телеграммасының көшірмесін қолыма түсірдім. Ол жерде АСУ бөлімінің бастығы, яғни, А.Аймағанбетов қысқартылсын дегеніңізді айтып берген. Ол жерде құрамның 5 пайызы, яғни, 31 қызметкер, оның ішінде 1 ғана адам басқарма аппаратынан қысқартылсын деген жалпылама нұсқау ғана бар. Бір сөзбен айтқанда, менің штағымды қысқартып жүрген Ж.Ізғұловтың өзі. 2011 жылы 2-наурыздағы №2к-67/2011 қаулысында Ақтөбе облыстық кассациялық соты осы құллықтың бетін ашып көрсетті: «*При изложенных обстоятельствах доводы жалобы истца том, что сокращение должности начальника отдела АСУ не является указанием руководства АО «НК «КТЖ», а является предложением, внесенным директором Актюбинского отделения железной дороги следует считать обоснованными.*»

Бұл – Ж.Ізғұловтың сотты бірінші рет алдауы болса, бұдан кейін ол тағы бір рет алдаған. Өйткені, 2011 жылдың 9-наурызы күні «ҚТЖ» ҰҚ» АҚ-ның вице-президенті Е.Қизатов Ақтөбе темір жолы бөлімшесінде 2010 жылдың 29-сәуіріндегі «ҚТЖ» ҰҚ» АҚ Басқармасының шешіміне сәйкес АСУ бөлімі бастығының штатын қысқартылғаны жайлы менің өкілім Н.Әжіғалиеваға хат жолдайды. Бірақ, соттың А.Аймағанбетовті

өзінің бөлім бастығы қызметіне жұмысқа шұғыл (немедленно) қайта қабылданатын болсын деген қаулысын амалсыздықтан дереу іске асыруға мәжбүр болған Ж.Ізғұлов 2011 жылдың 11-наурызында мені 2011 жылдың 3-наурызынан АСУ бөлімінің бастығы етіп қайта орналастыру, менің мәжбүрлікпен алты ай жұмыссыз жүрген кезіме 844770 теңге төлеу туралы №НОД-106 және №НОД-214 деген бірдей екі бұйрық шығарады. 2011 жылдың 20-сәуірі күні мені 11.03.2011 жылғы №НОД-214 бұйрықпен таныстырып, жұмыс орныма отырғызып кеткен сот орындаушы А.Асқар менің «жұмысыма қайта орналасуыма байланысты атқарушылық өндірісті тоқтату туралы Қаулы» шығарады. Оған Аға сот атқарушы Т.Әбуов қол қойып, бекітеді. Ал, 2011 жылдың 29-шілдесі күні мені үшінші рет қатарынан жұмыстан шығарады – бұл жолы «прогул» үшін. «Прогул?! Қайдан?! Қалай?!» Түкке түсінсем бұйырмасын...

Сотқа шағым түсірдім, бірақ, ол мені қорғай алмады, өйткені, ол да мен секілді «прогулдың» қалай, қайдан шыққанын түсіне алмады ғой деймін. Түсінбеген сұрағым жатпай-тұрмай жауап іздей бастадым. 2013 жылы наурыз айында Ақтөбе қаласының прокуратура Г.Әмиров сот қаулысын шыққаннан кейін мені менен Ақтөбе темір жолы бөлімшесі арасында Еңбек келісім-шарты жасалмағанын анықтады. Тек 2016 жылдың сәуірінде ғана Ақтөбе облыстық Әділет басқармасының жетекшісі Г.Тұрлыханова сот орындаушының 11.03.2011 жылғы №106 бұйрықты «жұмысқа қайта орналастырылды» деп қате көрсеткенін анықтады. Мен болсам, жалғыз мен ғана емес соттар мен прокурорлар да, 2011 жылдың 11-наурызындағы №2014 бұйрықтың №106 деген «егізінің сынары» бар екен сонда білдік. Жарас Изғұлов осылайша мені штатта жоқ қызметке жұмысқа тағайындаған, ал, сотта Аймағанбетовті бұрынғы қызметіне жұмысқа қайта орналастырдым деп алдап келген. Екі жылдан астам уақыт сот орындаушы мен Изғұловтың бұл бұйрықты маған көрсетпей тығып жүргенінің де себебі сол кезде белгілі болды.

Мен бұны – Соттың қаулысын жалған, қосарланған бұйрықтар шығару арқылы орындамауды – Ақтөбе темір жолы бөлімшесінің директоры Ж.Ізғұловтың, Ақтөбе облыстық Сот актілерін орындау департаментінің сол кездегі бастығы, кәзіргі күнде бастықтың орынбасары Р.Балғазиннің, А.Асқар мен Т.Әбуов секілді сот орындаушылар тарапынан алдынала келісілген, жоспарлы түрде жүзеге асырылған сыбайлас жемқорлықтың көрінісі деп санаймын. Осынау аса құйтырқы бұрмаланыстықтың (фальсификация), жалған құжат жасаушылықтың (подлог документов) салдарынан мен 18.03.2011 мен 20.04.2011 жыл арасында жұмысқа себепсіз бармай жүрген «прогульщик» бо

ЖАҚСЫ ЖЫРДЫ

ЖАЗЫП

*Қатар жүрген
қаламдасың, замандасың
бақилық болғанда «Атырай, ажал да біздің
тұстастарымызға келіп, арамызды сетінете бастаған ба?»
деп ойлайды екенсің.*

Қайғы! Қабырғаңа аяздай батады. Амал не! Алла тағала адам бала-сына ауруды бергенде оның емін де қосып береді дейді ғой. Рас! Алайда, ажалдың гана емі жоқ. Ал, енді күні кеше гана тай-құлындай тебісің жүрген ардақты досың туралы еске алып әссе жазу, Құдай-ау, қандай қиямет! Әңгіме – жарықтық Жарасқан туралы. Иә, жарықтық. Аталарымыз бала кезімізде «Жарықтық жақсы адам еді!» деп әдекімдерді еске алып отыратын. Талай естігенбіз. Жарасқан «Жарықтық» дейтіндей жаста ма еді? Аз ба, көп пе – жарты ғасыр ғұмыр кешті. Шығыс даналығы «адамның бақыты оның жасаған жасына емес, оның көрген қызығына байланысты» дейді. Бәлкім, солай да шығар. Ендеше, Жарасқан Әбдірашхлы – аса бақытты қаламгер. Екі жиырма бесінде елдің ілтифатына бөленіп, ыстық ықыласына ие болғаннан артық не бар?

Қазір жоқтайтын заман емес, кадр-қасиетіне тоқтайтын заман. «Бұтақты әдебиетіміздің Бұқар жырауына айналады» деп жүрген сыншымыз Сағат Әшімбаев көз жұмғанда Жарасқан жоқтау өлең жазған еді.

– Әй, Сағат-ай, қадіріме жетпедің, Дәл өзіндей досым көп қой деп пе едің? Мақтау өлең жазайын деп жүргенде Жоқтау өлең жаздырғанын не еткенің?! Сөйткен Жарасқан туралы да енді біздер жазып жатырмыз. Өмір ғой...

Жарасқан көзі тірісінде-ақ өзін-өзі жоқтап, өзіне-өзі құлпытас қойып кеткен ақын. Әйтпесе, «Арыстар аманатын» оқыңызшы. Көзіңіз жетеді. Әбіш Кекілбайұлы жазғандай: «... Жарасқан бәріміздің басымыздан секіре сырғып өтіп жатқан уақыт ағынының қай-қайсымыздың да жан-жүрегімізді еріксіз қобалжытар бір тұңғығынан бәрімізді де қаймықтырар бір ақиқатты дөп басып, дәл тауып айтып кеткен...»

Сонда да болса сол жырдың үзінділеріне көз жүгіртіп, сусындайықшы. Кім едік?

Кім болдық біз? – Халық таныр!
Әйтеуір, ұмылғанбыз жарыққа бір!
Марқұмбыз – бәріміз де болашаққа,
Жер деген – Адамзатқа Алып қабір.

Еттік пе екі келмес тірлікті мәз?
Сағымдай басымыздан сырғыпты жаз!

Алданып алғы күнге аландаумен,
Үстінде сол қабірдің жүрдік біраз!..

...Жазар ма «Еңіреген ер!» – деп бізді,
Жазар ма «Көкірегі көр!» – деп бізді?..
Жоқ әлде отырар ма ойға шомып,
Жанары терезедей терлеп күзгі?

...Көргенде сол бір күнді көзін ілер,
Даланың, бәлкім, иттей төзімі дер.
Құлпытас қояр-қоймас басымызға,
Ол жағын уақыттың өзі білер!..

Біздің де кетеріміз мұра қылып –
Сол арман, сол баяғы бір-ақ үміт.
Жапанда жараланып жалғыз қалған
Бөрідей... басымызда тұрады ұлы!..

Жанына маза бермей жырақ тылсым,
Жас ұрпақ мына бізге жылап-күлсін...
Жапанда жалғыз... жалғыз... ұлып тұрған
Бөріге... жиі-жиі құлақ түрсін!..

Ширек ғасырдай бұрын балалар ақыны
Әнуарбек Дүйсенбиев дүниеден озып,
Кенсайдағы жерлеу рәсіміне қатыстық.
Сонда Жарасқан қаптаған қабірдің
басындағы құлпытастарға қарап тұрды да,
тау беткейіндегі бос жерді иегімен нұсқап:
«Менің құлпытасым сол жерде бөрідей
ұлып тұратын шығар?» деп еді.

Айтқаны айнымай келді. Жарасқан
дәл өзі нұсқаған жерге жерленгенде «О,
тоба! Бұ не күдірет?!» деп ойландым.

– Түсін, балам,
мені де түсін, балам,

Сырым шуақ болғанмен,
Ішім боран...
Көктем өтті, жаз да өтті,
Күзім келді,
Қарсы алам ба,
білмеймін, қысымды аман? – деп өз
«диагнозын» өзі қойған Жарасқан досым
телефон шалды. Ақпан айының басы
болатын. Төсек тартып жатқан.

– Қолың тисе машинамен мені
қаланың сыртына алып шықшы. Таза
ауамен тыныстап қайтайық, – деді.

«Ат айналып қазығын табады,
Жарасқан айналып Нәзігін табады» – деп
өзі әзілдейтіндей, жан-жары Нәзікүл бұл
ұсынысты қуана қарсы алды.

Күнұзақ сырластық.

«Ақ жаңбырлар тоздырған тау
сияқты, мен өлемін өзімнің биігімде»
деп Төлеген Айбергенов жырлағандай,
менің биігім әлі алда сияқты болады да
тұрады! – деді. Бірақ, өмірде өкініші бар
екенін байқатты.

– Соның ең бастысы: «Жастықтың
қызуымен, қызығымен өткізіп алған
алтын уақыттарым! – деді. – Достармен
дос болам деп, оның түбінде қас болаты-
нын білмеппін. Әдеби ортаны түзеймін,

Дінгіл,
Дінгіл,
Дырын-н-н.
Дәмді, мәнді жырын.

Дінгіл,
Дінгіл,
Дінгілдің.

Дінгіл,
Дінгіл,
Дырын-н-н.

Дырын-н-н.

Сын жазушы ең бұрын-н-н.

«Даланы» алдың ыңғайға,

Турабидегі сын қайда?..

Қай жанрда қалам тербесе де,
қой бастаған қоңыраулы қошқардай
оқшау көрінетін. Әр сөзінің астарында
әдебиетке деген адалдық, жанашырлық
айқын аңғарылып, анадайдан
менмұндалап тұратын. Сондықтан да
Жарасқанды өз оқырмандары шам алып
іздейтін. Бұл – ақынның бақыты.

«Жалын» альманағында істеген жыл-
дарында «Тураби трибунасы» деген
айдармен әдебиеттің тұралап қалған
қаншама мәселесі тілге тиек етіліп,
көкейде жүрген көп ойлар көтерілді. Ашы
болса да ашық айтылған мақалалардың
соңындағы «Әділсын Жұлдызұлы» да осы

**Көпен ӘМІР-БЕК,
жазушы, Халықаралық «Алаш»
әдеби сыйлығының лауреаты**

өзіміздің Жарасқан еді...
Эпиграмма – ерекше жанр.
Өзбектер айтқандай «Көтеріп, көтеріп
кеп ташлап жіберетін» жанр. Бірақ,
біздің қазақтардың еті эпиграммаға
үйренбеген. Көбіміз көпшік қойғанға
мәзбіз. Көлгірсіген сөзге көзіміз жетіп
тұрса да арқанды қасығандай рахаттанып
қалатынымыз қалай? «Сіз мықтысыз!»
дегенге шынында да мықты екенмін деп
талтандаған талайларға Жарасқан эпи-
грамма жазып, дүниені дүрліктіргендей
болды. Мұның өзі әдебиет үшін тосын
оқиғадай көрінді. Қазақ үшін «итін
жаман» деген де ауыр сөз. Көршісінің
«Марин» деген итіне арнаған өлеңінің
соңы:

«Мен өзіндей Иттерді ұнатамын, –

Мен өзіндей достарды жек көремін!»
– деп аяқтамаушы ма еді? Әр эпиграм-
масында нені ұнататынын, нені жек
көретінін бұқпантайламай ашық айтты.
Ол сонысымен де құнды еді. Ақын Ибра-
гам Исаевқа:

«Ибрагим болғанға –
Абаймын деп жүрсін бе?» –
деді. Сыншы, ақын Асқар Егеубаевқа:
«Сызды жерді баспайды,
Сырын әсте ашпайды.
Өзің берген тізімнен

Өзінді алып тастайды» – деді. Сол
тұста ақындықтың биігіндегі санаған
Әбділла Тәжібаев ағасына да арналған
эпиграммасы ел ішіне қозғау туғызды.
Мұқағали Мақатаевтың өзі «Әбділлаға»
атты өлеңінде:

– Тұрғанда ұйқы-тұйқы ақ самайын,
Мен қалай,
Әбе, сені жат санайын.

Абыржып асанды ұстап отырғаның
Ашулы Грозный патшадайын! – деп
сескенгендік байқататыны бәріміздің
есімізде. Жарасқан өзіне ғана тән тас-
түйін пікірінен қайтқан жоқ.

– Жүрген біреу емеспін мен беталды!

Әбеке,
Қолыңды жай,
Бер батанды!

Ел қатарлы азамат болғаныммен,
Ақын болғым келмейді ел қатарлы! – деп
бастады эпиграммасын. Сипақтамады.
Сипаттады. Болатынға да, болмайтынға

Дінгіл,
Дінгіл,
Дінгілдің.

да, толатынға да, толмайтынға да бата беріп, тарыдай шашқанын айта келіп:

«Бағасы жырыңыздың белгілі ғой, — Бағасын батаңыздың түсірмеңіз», — деді. Ол пікірін оқырмандар жақсы қабылдады. Әсіресе, Қалдарбек Найманбаевқа арналған эпиграммасы айналасын улыған-шулыған қылғанын білесіз. Қалдарбек ағам қатты ашуланса керек. Құдай-ау, сондай әзілге де адам ашулана ма? Майдан қыл суырғандай әдемі де әдепті әзіл ғой.

— Қаршадайдан Қалекең атқа мініп, Алды жұрттың мінезін жатқа біліп. Сын айтпайды ешкімге солайсын деп, Сыр айтпайды ешкімге ақтарылып. Сері құсап күлгенмен сылқымданып, Бермейді ішін, билерше сыртын бағып. Құлыптаулы кеудеңе кіреді еркін, Тығып қойған түбіне кілтінді алып. Көрген емес жолынан бір жаңылып, Алмай-бермей атанды «Мырза жігіт» Сатуы жоқ, Әдемі сөзімен-ақ Жібереді, әйтеуір, ырза қылып...

Жарасқан алған бетінен қайтқан жоқ. Тура биде туған жоқ екенін дәлелдеді.

ты. Жарасқан да сол жолдың торабына түсті.

Жалпы, атақ-даңқ, шен-шекпен өнер адамдарына қажет пе? Халықтың сүйіспеншілігінен артық атақ бар ма? Әркімнің өз биігі, өз шыңы атақтан асқақ емес пе? Мен үшін атақ жыртықтың жамауы сияқты. Мысалы, әл-Фарабиді Қорқыт атындағы сыйлықтың лауреаты десек жараса ма? Әй, қайдам? Өйткені Қорқыт — Қорқыт, әл-Фараби — әл-Фараби, Құрманғазы — Құрманғазы... Ендеше, әркімнің өз аты өзінше атақ, өз дәрежесінде — даңқ!

Соны сезгендей Жарасқан «Мәңгілік майдан» деген өлең жазды.

Қақ төрінен орын алар тарихтың,
Есімдерін Ерендер мен Алыптың
Жазбау керек қағазға да, басқаға,
Жазбау керек, тіпті қара тасқа да,
Жазу керек Жүрегіне халықтың!

Санасында бас көтеріп сан күдік,
Мұны бәлкім, мойындамас әңгүдік...
Тұғырына табан тіреп данқтың,
Жазылған сөз Жүрегіне халықтың —
Қара тасқа қашалғаннан Мәңгілік!

Әбдіраштың Жарасқаны

АҚ БҰЛАҚТАР

Ақ бұлақтар!

Алқынған ақ бұлақтар,

қазір — көктем,

алдың жаз —

шапқылап қал!

Тұнығыңды асыға тұр күтіп бақ,

көкірегің бір сезім гүл қытықтап.

Қылығыңды сағынып ақын біткен,

саған деген бір табан жақындықпен,

күміс сыңғыр күлкіңді жырға қосып,

жүр сонау бір құлтырған қырда тосып!

Жатыр аңсап — ортайған көлдер сені,

жатыр аңсап — қартайған шөлдер сені.

Жатыр аңсап — жасуқазын жаңа шыққан —

Қызылқұмда орнаған қалашықтар...

Қиялдағы қария келбетімен —

мың сан арна жоғалған жер бетінен,

жатыр аңсап,

алқынған ақ бұлақтар,

қазір — көктем,

алдың — жаз,

шапқылап қал!

Көргің келсе — қазақтың кең даласын,

болғың келсе — біртуар бел баласы,

кеткің келсе — құс қонбас қиырменен,

өпкің келсе — еріннен сүйілмеген,

арманыңды — келсе егер ала қашқың,

ақ сағымға — келсе егер араласқың,

Ақ бұлақтар!

Алқынған ақ бұлақтар,

қазір — көктем,

алдың жаз —

шапқылап қал!

Көкжиектен күн аунап барады әні,

қызарғаны — қоштасып қарағаны...

Осылайша өтеді қайран уақыт,

сені мәңгі қоймайды сайрандатып.

Күз де келер,

кем-кемдеп тартыларсың,

қыс та келер,

біржола сарқыларсың...

Ақ бұлақтар,

алқынған ақ бұлақтар,

қазір — көктем,

алдың — жаз,

шапқылап қал!..

ЖАРАСҚАН КЕТКЕН ЖҮРЕККЕ

Бүкіл эпиграммасын қойдай иіріп қораға қамағандай әрекет жасады да, «Әзілің жарасса...» атты әп-әдемі кітапты оқырмандарға тарту етті. Поэзиясы — найзағайлы жаздай жарқ-жұрқ, сын мақаласы — оқ, әзіл-сықағы — шок, журналистикасы ше? Ол салада да сәйгүлік мінген шабандоздай дара шапты.

Күндердің күнінде «Жарасқан Аграрлық партияға мүше болады» деген сыбыс шықты. Сыбыс емес, шындық. Себебін сұрағандарға «Аграрлық партияның жарғысындағы «Ауыл» тұрғындарының азаматтық, экономикалық, әлеуметтік, мәдени құқықтары мен мүдделерін қорғау» секілді мақсаты мен міндеті ақын емес, азамат ретінде өзіме ұнады, — деді. — Осы уақытқа дейін даланы, ауылды, ондағы қаһарман еңбеккерлерді жырлап келгенім көпшілікке аян. Барлық білімім мен күш-қайратымды, жалпы интелектілік күш-қуатымды туған халқыма, Қазақстандағы мекендейтін өзге де ұлыстарға арнадым. Сөйтіп, халықтан күш-қуат алып келемін. Өкінішке орай, халық құрғақ уәдеге тойып болды, ал ақындардың жылай-жылай көз жасы таусылды...»

Аграрлық партияның төрағасы Ромин Мәдинов, орынбасарлары Владимир Чалышев, Еркін Рамазановтармен тізе қосқан Жарасқан кәдімгідей қоғам қайраткеріне айнала бастады. Амал нешік? Қамшының сабындай қысқа ғұмыр дегеніне жеткізбеді.

Қазақстан Аграрлық партиясы ақын Жарасқан Әбдірашев атындағы әдебиет және журналистика саласына бәйге жариялады. Көзі тірісінде талай бәйге бұйырмаған ақынға енді, өзінің атында бәйге тағайындалды.

Негізі, қашан да таланттарға тар жол бұйырған. Қазақ даласын жарты ғасырдай әнге бөлеген Шәмшіге қандай атақ берілді? Ол қай сыйлықтың лауреаты еді? Көзі жұмылғасын ғана Шәмші Қалдаяқов атындағы сыйлықтың лауреаттары көбейді. Сол сияқты Мұқағали ше? Абыройы асқақ болғанмен атақ алған жоқ. Қазір көп ақын Мұқағали Макатаев атындағы сыйлықтың лауреа-

Сөз жоқ, Әбдіраштың Жарасқаны — өз өлеңдерін халықтың жүрегіне жазып кеткен біртуар қаламгер.

Осындайда еске түседі. Жарасқан 50 жылдық мүшелтойын Республика сарайында дүрілдетіп өткізді. Сонда оқыған пародиямды оқырмандарға ұсынсам деймін.

— Жарасқан-ау,

Саған нені қимайын?

Үй сыйлар ем, өз басыңда үй дайын.

Жарты әлемге жария сап одан да

Арғымақтай ақ «Волганы» сыйлайын.

«Волга» бірақ бензиніңе тоймайды,

Бензин бітсе саласың ғой ойбайды.

Мен одан да бір «Жигули» сыйлайын,

Сай-салада сайтан қуып ойнайды.

«Жигулиң» бас білмеген асаудай,

Соғысарсың тормозын да баса алмай.

Мен одан да бір «Москвич» сыйлайын,

«Москвичті» тоқтатып ед қашан ГАИ?

«Москвичің» көп сынады пырт етіп,

Бір тетіктен кете берер бір тетік.

Мен одан да «Запорожец» сыйлайын,

Алсаң болды өз атыңа тіркетіп.

Әй, бірақ та, пошымы оның пошым ба,

Қу моторы артқа біткен сосын да.

Мен одан да велосипед сыйлайын,

Иномарка, «крутойға» қосылма!

Өміріңе серік етгің ән-күйді,

Әзіліңді айтып жүрсін әрқилы.

Велосипед мұз үстінде жүре алмас,

Мен одан да сыйлайыншы конькиді.

Жарасқан-ау, сен ертерек шошынба,

Мұндай сыйлық сыйлай алмас досың да.

Темір деген тез тозады,

Тозбайтын

Қаламыңды әкеп тұрмын осында!

Сынаптай сырғыған пәтуасыз дүние-ай! Содан бері де талай жылдың бедері болыпты.

Топырағың торқа болғыр, досым-ай... Тозбайтын қаламыммен өзіңе бағышталған жүректені жазуларды ауруханада жатып жазып шықтым.

За летним «штурмом» здания Министерства образования и науки родителями абитуриентов с высокими баллами, не получивших грант, начался зимний бунт ученых, которые проиграли в конкурсе за грант, хотя имели высокие баллы. Грандиозная битва за государственные гранты в вузы, по ходу которой менялся (!) список обладателей грантов, ныне сменилась борьбой за научные гранты – это в целом показатель отсутствия системного подхода Министерства образования и науки и правительств к проблемам образования и науки.

БИТВА ЗА НАУЧНЫЕ ГРАНТЫ: «ПРИКЛАДНИКИ» ПРОТИВ «ФУНДАМЕНТАЛИСТОВ»

ННС ПРОИГНОРИРОВАЛ МЕЖДУНАРОДНУЮ ЭКСПЕРТИЗУ

Ее кульминацией явилось открытое письмо группы ученых-аграриев в адрес Генпрокурора и председателя Агентства по делам госслужбы по поводу нарушений в системе конкурсов по грантовому финансированию научных исследований в сфере АПК на 2018–2020 гг., проводимом МОН РК, конкретно – Национальным научным советом (ННС). Впоследствии выяснилось, что эта проблема задела и другие сферы, в частности, космическую, математическую и др. отрасли, в целом – фундаментальную науку.

Этот «научный» скандал вскрыл проблему отсутствия системного государственного подхода к развитию науки, принципов ее финансирования, определения основных направлений науки, ее места в развитии страны, а также ее слабую связь с экономикой, производством и т.д. Заодно показал во всей красе «ученых монополистов» – как от фирменного пирога научной кухни отрезать себе львиную долю, оставив остальным лишь крохи. Создается впечатление, что даже те небольшие средства, выделяемые государством, распределяются несправедливо, что вызывает стагнацию и даже угасание ряда научных направлений, отраслей и институтов.

Согласно Национальному докладу по науке за 2016 г., доля затрат на казахстанские научные исследования в ВВП составляет всего 0,17%. В какие-то годы было 0,22–0,26%, но не превышало 0,3%. Некоторые эксперты отмечают, что при финансировании науки ниже 1% от ВВП в течение 5–7 лет может наступить необратимое разрушение научно-технического потенциала страны. В развитых странах, в число которых стремитесь Казахстан, этот показатель намного выше – от 3 до 4%.

Можно предположить, что основная причина конфликта – слабое финансирование науки,

которого явно не хватает всем, в итоге какие-то институты остаются совсем без денег.

Ведь ННС полностью проигнорировал утвержденный правительством порядок проведения конкурса. По правилам, конкурс проводится в несколько этапов. Первый этап – специализированная экспертиза независимых международных и отечественных экспертов. На этом этапе отбираются лучшие проекты, слабые отсеиваются. А на втором этапе из этих отобранных члены ННС выбирают самые лучшие.

Действительно, многие проекты успешно прошли первый этап конкурса, получив от 24 до 33,7 баллов из 36 возможных. Однако затем разразился скандал – ННС проигнорировал результаты первого этапа. В итоге не получили финансирования проекты, набравшие наивысшие баллы международной экспертизы, но их конкуренты с низкими баллами оказались в заветном списке, в числе проектов-победителей оказались проекты от ученых, входящих в состав ННС.

Эту неординарную ситуацию члены ННС объяснили просто: зарубежные эксперты не владеют реальной обстановкой в казахстанской науке, мол, они поддерживают проекты представителей «чистой науки», могли быть неудачные переводы, сама экспертиза тоже может быть сомнительной и т.д. Это было бы справедливо, если забраковали бы лишь несколько проектов, прошедших первый этап, а здесь же – большинство.

Спрашивается, зачем тогда вообще нужна международная экспертиза, на которую потратили более миллиарда тенге? Конечно, само наличие зарубежной экспертизы является преградой для слабых работ и говорит о том, что местное ученое сообщество не имеет достаточного уровня, чтобы объективно оценить научные работы. Недаром некоторые ученые выступают за отмену этой экспертизы, в частности, президент Национальной академии наук Казахстана Мурат Журинов.

ННС РЕШАЕТ ЗА ПРАВИТЕЛЬСТВО?

Критические стрелы в основном были пушены в сторону председателя ННС по приоритету «Информационные, телекоммуникационные и космические технологии, научные исследования в области естественных наук» Максата Калимолдаева, по совместительству – главы института информационных и вычислительных технологий.

Даже академик Мурат Журинов признал: «На мой взгляд, конфликт интересов есть в том, что руководитель секции ННС получил 23,5 процента от общей суммы выделенных средств. Но если это касается обороноспособности, то государство вправе регулировать этот вопрос» (time.kz, 07.02.2018).

Если президент НАН РК допускает такие необоснованные, нелогичные высказывания, то что можно ожидать от других «монополистов» от науки?! Ведь нет решения, постановления правительства о приоритетном развитии науки в военной сфере, поэтому государство не вправе регулировать этот вопрос постфактум. И кто эти приоритеты сформулировал? – дайте ссылку!

По факту же вышло, что за правительство Национальный научный совет решил, какие направления науки для государства являются главными, а какие – второстепенными, при этом после проведения конкурса. Не говоря о том, что не научно противопоставлять прикладные науки остальным, в особенности фундаментальным. Прикладные науки не

могут существовать без фундаментальных, невозможно создавать технологии, коммерческие проекты, если нет фундаментальных знаний и т.д.

Государственные или стратегические интересы в том и состоят, чтобы развивать науки как прикладные, так и фундаментальные. Кстати, об этом часто говорит глава государства.

Следует отметить, что это последствие ликвидации Академии наук как государственного учреждения, которая всегда была основой фундаментальной науки, и превращения ее в общественное объединение без былых полномочий, возможностей и системного финансирования.

Это проявления пресловутой коммерциализации науки, когда решили получать из нее прибыль. Поэтому прикладную науку посчитали востребованной, которая принесет деньги и пользу стране, а фундаментальная наука – на вторых ролях. В итоге в 2011 г. лишили положения о базовом финансировании науки. Ученые выживали лишь на грантах, сотрудники некоторых институтов работали на полставки или уходили в длительный неоплачиваемый отпуск. По сути, когда-то престижная работа ученых ныне превратилась в сезонную низкооплачиваемую работу.

Как отмечают ученые, такое положение науки в СНГ только в Казахстане, где НАН – общественная организация. И ныне стоит острая проблема – вернуть прежний статус Академии наук, вернуть базовое финансирование науки, поднять зарплату и престиж ученых.

«АК ЖОЛ» ЗА АНТИКОРРУПЦИОННОЕ РАССЛЕДОВАНИЕ РАСПРЕДЕЛЕНИЯ ГРАНТОВ

Пока правительство не вмешивается в спор ученых за гранты. Однако эту проблему подняли депутаты «Ак жола», которые повторно с 2015 г. требуют провести

антикоррупционное расследование распределения научных грантов. Такой запрос в адрес премьер-министра был озвучен 7 февраля Меруерт Казбековой.

В нем, в частности, говорилось: «Одна из причин такой ситуации, по мнению ученых-аграриев, в нарушении правил формирования советов. В их составах не должно быть более одного работника из одной организации. Но в совете по АПК 3 из 17 членов – представители одного ВУЗа, 2 – одного НИИ. В то же время в совет не вошли представители из более крупных университетов и НИИ. (...) Кроме того, по нашему мнению, членами совета не могут быть руководители рассматриваемых проектов и аффилированные с ними лица. В противном случае, в системе грантового финансирования будут созданы условия для протекционизма и лоббирования интересов отдельных лиц и групп ученых через «протаскивания своих людей» в состав советов. Вызывает вопросы и скорость принятия решений – свыше 580 проектов были рассмотрены всего за 3 дня, хотя по другим направлениям рассмотрение продолжалось еще 2 недели. (...) Все это приводит к потере веры ученых в справедливость, дискредитирует саму идею развития аграрной науки и превращения ее в движущую силу сельского хозяйства, о чем постоянно говорит Президент».

И депутаты «Ак жола» попросили правительство рассмотреть вышеуказанные факты на предмет наличия коррупционных нарушений при распределении научных грантов. Это, пожалуй, лучший выход из создавшегося тупика в научной сфере. И начинать надо с легитимности того Национального научного совета, который распределял гранты.

Есть сторонники судебного решения. Например, экс-заместитель председателя Комитета по науке МОН Ляззат Кусаинова заявила: «Все, что касается деятельности ННС, в случае явных нарушений Закона и нормативных актов, необходимо оспаривать в судебном порядке. Закон это позволяет. Правда, раньше еще такой практики не было».

Однако академик Мурат Журинов совсем другого мнения: «Что касается комитета по этике, то это лишь консультативный орган. Да, ученые могут проанализировать все проекты и прийти к выводу, что не самые лучшие из них получили финансирование. Но по положению ННС его решения являются окончательными и пересмотру не подлежат. Даже в судебном порядке. Вот такие правила установило правительство. Только по этой причине никакого пересмотра решений быть не может. Но и не забывайте, что деньги уже поделены. Попробуйте сейчас у какого-либо института забрать честно заработанные гранты» (time.kz, 07.02.2018).

Если из-за «честно заработанных грантов» «монополистами» будущее фундаментальной науки окажется под вопросом, то эта проблема должна решиться на уровне правительства. К тому же много вопросов у ученых вызывает легитимность состава экспертов Национального научного совета, по решению которых в течение трех лет будут выплачиваться из бюджета немалые денежные средства «прикладникам» в ущерб «фундаменталистам».

ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ – ОСНОВА МОДЕРНИЗАЦИИ ОБЩЕСТВА

В Государственном академическом русском театре для детей и юношества им. Н.Сац состоялся «круглый стол», посвященный Посланию Президента Республики Казахстан Нурсултана Назарбаева народу Казахстана 10 января 2018 г.

Софья РАЕВА, библиотечный работник, общественный деятель, зритель ТЮЗа:

«НЕ ПОЗВОЛЯЙ ДУШЕ ЛЕНИТЬСЯ!»

Мне очень импонирует, что в Послании Президента говорится о воспитании человека будущего. Ни одно общество не может существовать без людей. Ни одно государство. И поэтому нам уже сейчас нужно задумываться, каким будет наше общество через пять, десять, через двадцать лет, через два года, через год.

Мне кажется, что мы стали мало внимания уделять воспитанию детей. В этом — ответственность общества, родителей и школы.

Общество в данном случае представляет государство, а родители всегда несут ответственность за детей. Вот мы с вами сейчас находимся в детском театре. В Храме для детей и юношества. Скажите, пожалуйста, много мы можем сегодня

назвать родителей, которые вместе с детьми пришли в театр? Я еще раз повторяю: вместе, а не раздельно. Школа привозит детей на спектакли организованно, ну а родители где? Все меньше и меньше участия мамы и папы принимают в воспитании детей. Отдали в школу и думают, что школа их воспитает. Но общество, школа не могут стать родителями для отдельно взятого ученика. Это первое, о чем всегда у меня болит душа: ответственность родителей. Да, понятно, родитель в первую очередь обязан напоить и накормить ребенка. А его душа, его чаянья, его мысли? Куда они направлены?

Очень хорошо, что Президент говорит о модернизации системы образования. Я сама родитель, теперь уже бабушка, научила читать детей нескольких поколений.

Сегодня программа школ не сложная, но какая-то запутанная... И давайте все-таки не будем ориентироваться на дальнее зарубежье и говорить об успехах Финляндии, Малайзии и так далее. Давайте будем опираться на собственный опыт. Почему, например, по учебникам математики советской школы сегодня учатся ученики зарубежных государств, а мы не можем этого делать?

Я всю жизнь работала с детьми и считаю: тем больше мы вкладываем в своих детей, тем больше от них будет отдача.

Меня что мучает в нашей школьной программе? Ребенок не успевает в школе ее усвоить. Родители должны обязательно с ним заниматься дома. Но какой родитель сможет это делать? К великому сожалению, у

нас очень мало времени воспитанию детей уделяют мужчины. Надо сегодня очень громко говорить о роли семьи в становлении государства. Какими будут наши дети, таково и наше будущее. Либо мы остаемся в забвении, либо мы делаем прорыв.

Детей в школе словно тренируют, а нужен глубинный пласт. Меня очень расстраивает, что в школе уменьшается гуманитарный цикл. Да, физика, математика, биология нужны. Но скажите, пожалуйста, так ли много математиков нам нужно? Одно время мы и так с избытком выпускали юристов и экономистов. Нам нужен тонко чувствующий жизнь и умеющий образовываться сам ребенок. Кто сейчас будет на коне? Тот, кто умеет быстро переобучиваться. А вот школьная программа в этом плане не дает эту возможность.

Педагоги работают годами над заданной темой. Общение с людьми — это тяжелый процесс. И наступает психологическое выгорание. Мне бы хотелось, чтобы государство в лице министерства образования обратило внимание на педагогов, на их здоровье, чтобы педагоги имели возможность поехать в санаторий, в дом отдыха, отдохнуть, отвлечься от всей этой постоянной земной заботы. Развивай себя. Учись! Помните знаменитые стихи Николая Заболоцкого: «Не позволяй душе лениться...» И очень хорошо, что в Послании Президента говорится о человеческом факторе. Любое железо может работать, но если к нему руки приложить нерадивый человек, он может нанести большой урон.

и промышленности. В то же время мы понимаем, что это высокая ответственность. Такой акцент еще раз подтверждает правильность выбранного курса. В частности, и наша Акмолинская область, традиционно считающаяся аграрной, выходит на передовую — в последнее время объемы промышленного производства превысили объемы аграрного производства в общем объеме ВРП.

Президент особо отметил, что Индустриализация должна стать флагманом внедрения новых технологий, должна стать более инновационной. При этом ориентир на обрабатывающий сектор с высокой производительностью труда неизменен.

В послании также говорится о необходимости разработать и апробировать новые инструменты, направленные на модернизацию и цифровизацию наших предприятий с ориентацией на экспорт продукции. Для нас принципиально важно выполнить эту задачу, но чтобы добиться этого, нам нужно проработать вопрос совместно с нашими акмолинскими предприятиями. Только консолидировав наши усилия, мы сможем добиться эффективного и динамичного развития нашего региона.

Больше значение президент уделяет прогрессу в сфере альтернативной, «чистой» энергии. Мы будем стимулировать бизнес-общество инвестировать в «зеленые» технологии, а также уделять

особое внимание современной утилизации и переработке твердых бытовых отходов. Это наш долг перед уникальной планетой Земли.

Порадовало, что во всех регионах Президентом поручено создать сеть детских технопарков и бизнес-инкубаторов со всей необходимой инфраструктурой. Так молодое поколение будет интегрировано в научно-исследовательскую и промышленно-технологическую среду. Это наш вклад в завтрашний день, в будущее страны.

Поддерживаю поручение Президента продолжить работу по сокращению издержек для предпринимателей и населения при государственном администрировании. Уверен, что и предпринимателям этот пункт пришелся по душе. Однако стоит помнить, что дерегулирование бизнеса — это не только большие возможности, но и большая ответственность. Со своей стороны мы будем обеспечивать цифровизацию процессов получения бизнесом господдержки с ее оказанием по принципу «одного окна». Мы готовы к решительным действиям по улучшению бизнес-климата.

Работы много. Однако я уверен, что мы сможем это сделать. Это будет интересно и нам, и предпринимателям. Главное — следовать данному выигрышному рецепту экономического, политического и социального успеха государства.

ДАВАЙТЕ ИЗУЧАТЬ КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК

«Идеалом нашего общества должен стать казахстанец, знающий свою историю, язык, культуру, при этом современный, владеющий иностранными языками, имеющий передовые и глобальные взгляды».

Меня очень мучает проблема языков, тем более, наш Президент говорит о том, что каждый казахстанец, заканчивающий школу, должен говорить на нескольких языках. Это абсолютная правда. Чем больше ты знаешь языков, тем шире раскрывается для тебя мир. Становится богаче твой кругозор, ты познаешь чужую культуру. Но в первую очередь мне, патриотке Казахстана, интересен Казахстан. Это наша Родина. Нам здесь жить и здесь умирать. Мне хотелось бы, чтобы у нас в первую очередь обратили внимание на преподавание казахского языка. На учебники. Познавать язык — это очень сложно. В первую очередь, здесь должна быть озабочена семья. К сожалению, я не могу сказать, что у нас много методических пособий по изучению казахского языка. По английскому все гораздо проще. Их разрабатывали сами носители языка — от простейших до сложнейших. Русский язык имеет тоже достаточно разработанную методику. Учебники русского языка С. Г. Бархударова — лучшие на сегодняшний день. У меня внуки ходят во второй и первый класс. Я, как бабушка, испытываю дискомфорт из-за словарей по казахскому языку. Словари должны быть разновозрастные, они должны быть рассчитаны и на маленьких, и на взрослых, с учетом психологических особенностей людей разного возраста. Мне очень приятно, когда сегодня в международных портах видишь детей из Казахстана, они спокойно разговаривают на английском, например. Но мне очень обидно, что исчезает пласт нашей собственной культуры Казахстана.

КУЛЬТУРА – ОСНОВА ОСНОВ

И еще мне очень хочется, чтобы дети чаще ходили в музеи искусств, в театр. Театр — это, прежде всего, слово. Слова в театре основаны на хорошей литературе, на классических традициях. Я не думаю, что в театре может быть та разнузданность, которую сейчас можно увидеть на экранах кино и телевидения. Театр — это, прежде всего, — вековая культура. Вековая великолепная литература. К сожалению, люди у нас сегодня чаще ходят в кино, чем в театр. Меня это расстраивает. Сейчас, если мы сделаем опрос среди алмаатинцев, мало кто скажет, что он ходит в театр, в музей искусств, бывает на каких-то выставках. Больно это. Мне бы хотелось, чтобы они чаще проходили курсы повышения квалификации. Причем не только по своему предмету, а, например, по теме «Мировая художественная культура». Я не думаю, что культурный человек возьмет в руки ружье и пойдет стрелять в людей. Идут стрелять люди, у которых не хватает внутреннего тормоза. И поэтому в своих детях мы должны воспитывать в первую очередь, ответственность перед обществом. И это самое главное в человеке — нести ответственность за собственные поступки.

Поэтому я за то, чтобы воспитывать всесторонне развитых детей, а не заикливаться только на точных науках. Душу воспитывают литература, культура, искусство. И конечно, знание собственной истории. Мне бы очень хотелось, чтобы для детей было как можно больше книг о добром, о вечном. Сейчас острый дефицит в исторических книгах для детей. Причем надо, чтобы они были написаны хорошим языком, и чтобы это не были только панегирики в честь каких-то ханов, биев и батыров. Все-таки историю делает народ. И в памяти человечества остаются народ и отдельные личности.

Материалы «круглого стола» подготовила Людмила Мананникова. tuz-sats.kz (в сокращении), 25.01.2018

Ербол ЖАКСЫЛЫКОВ, руководитель управления предпринимательства и промышленности Акмолинской области

ПОСЛАНИЕ ПРЕЗИДЕНТА – РЕЦЕПТ УСПЕХА ГОСУДАРСТВА

Коллектив управления внимательно ознакомился с Посланием Главы государства народу Казахстана, которое посвящено развитию страны в условиях Четвёртой промышленной революции.

Отрадно, что первым пунктом Послания является вопрос индустриализации, что непосредственно относится к компетенции управления предпринимательства

ста 2016 года. Конечно, сильно волновались и переживали, как будет воспринята такая программа обучения. Вначале мы поставили минимальные цены. Нам была важна, сколько не коммерческая выгода, а столько реакция первой фокус-группы. К нашему большому удивлению и радости, люди стали положительно отзываться о центре. Мы видели, с каким воодушевлением и интересом слушатели ходят на занятия, как казахский язык открывается для них с новой стороны.

Первые отзывы помогли нам еще лучше доработать методику и начать активно рекламировать наши языковые курсы.

потом сложно применять в жизни. 70% процентов наших занятий занимают активные разговоры, построение диалогов, понимание и использование новых слов, расширение словарного запаса. А всю грамматику мы объясняем на примерах и учим применять ее интуитивно, без постоянной отсылки, например, к названию падежа или вопроса к нему.

Какие у нас есть дополнительные преимущества? Мы не даем домашних заданий и активно используем Whatsapp. Например, на каждом уроке мы проходим по 20-25 новых слов. Выучили десять слов и закрепили их в упражнении, после чего делаем аудиозапись – на одной слова произносит пре-

ходжении уровня «Начальный» вы в течение двух-трех месяцев преодолеваете языковой барьер и овладеете словарным запасом из 600 слов. Это «высокочастотные» казахские слова, которые мы больше всего используем в повседневной жизни. С помощью них ученики строят предложения и короткие маленькие рассказы. И параллельно разбирают базовые грамматические понятия.

Уровень «Средний» – для тех кто хочет вести свободно беседы начиная от тостов и заканчивая деловыми переговорами. За четыре месяца вы расширите свой словарный запас еще на тысячу слов. Мы подталкиваем говорить, говорить и еще раз говорить, не

Как нашим детям выучить казахский язык по канадской методике?

Алматинец Константин Орлов внедрил новейшую методику изучения языка. В ней активно используются мобильные приложения и мессенджеры. Нет домашних заданий и зубрежки правил. QAZAQ STUDY – первая школа казахского языка с уникальной методикой, написанной лингвистами из Канады.

КАК ЯЗЫК ДО БИЗНЕСА ДОВЕЛ

28-летний Константин Орлов считает, что его давняя любовь к казахскому языку вылилась в удачную бизнес-идею и дело всей жизни.

«Мне посчастливилось в начальных классах учиться в казахской школе. А потом, чтобы не забыть язык, я пытался его практиковать, где только мог: с друзьями и родственниками, с таксистами и продавцами.

В дальнейшем, знание казахского языка стало моим реальным конкурентным преимуществом в работе и в карьере. Представьте, парень с русской фамилией и именем бегло говорит на государственном языке.

Я тогда работал в крупных компаниях экономистом, но всегда мечтал открыть свое дело. И мое увлечение казахским определило бизнес-направление – создание своего языкового центра. Я видел все преимущества, которые мне дает знание казахского языка и хотел помочь другим полюбить и выучить его. Но все упиралось в современную методику, которая бы позволяла легко, быстро заговорить. Она должна была стать краеугольным камнем моего языкового центра.

Я надеялся, что заветную методику найду в крупных университетах Алматы, объездил почти все вузы города, все «тестил» на себе, но ничего нового не нашел. Многие форматы изучения языка были похожи друг на друга: минимум практических упражнений, максимум теории. Акцент на грамматике и заучивании огромного количества правил. Такой подход мне казался неинтересным, скучным, трудным.

Где-то год я изучал все методики, и найти самую лучшую мне помогли друзья... иностранцы. Это были американцы, которые давно живут в Казахстане и с успехом выучили казахский. Их опыт заинтересовал меня. Они

мне подсказали, что в городе есть небольшой центр, в котором работают канадцы. Это специалисты со степенью PhD по лингвистике, которые углубленно изучают казахский язык. Это была простая и доступная методика – настоящая находка для меня! Ее формат намного отличался от существующих. Канадские лингвисты в преподавании казахского языка не применяли учебники, а активно использовали аудио- и видеоматериалы, интересные иллюстрации, познавательные практические упражнения.

Они были готовы поделиться своим багажом со мной, чтобы я дальше смог продвигать такой формат изучения казахского языка.

Я немного доработал и адаптировал эту методику и понял, что уже готов открывать свой языковой центр QAZAQ STUDY. Ушел со своей прежней работы, начал вплотную заниматься поиском помещения и преподавателей. Причем я искал молодых и продвинутых специалистов. Установка изначально для них была такая: «В нашем центре вы не просто Учителя, а Проводники в среду казахского языка. Вы должны постоянно помогать ученикам развивать свои навыки общения на казахском языке».

Мы открылись в конце авгу-

КЕЛ, БАЛАЛАР, ОҚЫЛЫҚ!

Почти половина посетителей нашего центра – это дети и подростки. У нас есть группы 5-8 лет и 10-14 лет. Многие из них учат казахский язык в школе, но не всегда довольны качеством его преподавания.

Чем же отличается наша методика от школьной? Мы стремимся

сделать процесс обучения увлекательным, без зубрежек и правил, а с максимально практическим уклоном.

В школе же детям преподносят язык, как инструмент, который

подаватель, на другой сами дети. Для чего мы это делаем? Ребенок пришел домой, покушал, поиграл и забыл, что проходил. Вылетело все из головы. И мы просим наших учеников по дороге в школу, в свободные минуты просто прослушивать эти записи. В нашем чате в Whatsapp все эти записи сохранены. Ребенок четко слышит, как произносит слова преподаватель, запоминает их и учится сам правильно произносить. Кроме того, когда наши курсы закончатся, он на основе этих записей в любое время может вспомнить материал.

Еще, после каждого урока ученики могут зайти и в игровой форме закрепить пройденные слова на мобильном приложении Qazaq app. Его создала компания Intellection Studio, а мы помогли подобрать самые употребляемые слова и выражения на казахском языке. Я озвучил сам весь аудио-контент. Суть приложения в том, что ваш персонаж-батыр двигается по карте от северных районов Казахстана к южным. Проходя урок за уроком, пользователи открывают все новые и новые города. У приложения удобная навигация. Слова и фразы разделены по тематикам или урокам: семья, дом, природа, домашние животные, еда и т.д. Каждый урок – это упражнения в виде картинок-слов с их озвучкой и написанием. Причем мы как чувствовали, что грядет реформа языка, и написали слова на латинице.

Еще на базе QAZAQ STUDY существует языковой клуб. Это площадка, на которой бесплатно все желающие вживую практикуют языковые навыки. Каждую неделю мы встречаемся, играем, принимаем интересных гостей, а главное, много говорим на казахском языке.

ГОВОРИТ И ПОКАЗЫВАЕТ QAZAQ STUDY

Мы четко определили для своих слушателей ключевые показатели эффективности. При про-

сеснясь, может, где-то неправильного произношения. Роль преподавателя на уроках этого уровня сводится к минимуму. Мы ставим на своем проекторе иллюстрационный материал: картинки с неким сюжетом. И ученик должен описывать все, что видит при помощи длинных красивых предложений. Задача преподавателя – корректировать и помогать. И, конечно, мы внедряем все больше упражнений с аудированием, чтобы развивать еще и навыки понимания языка на слух. Так, через свои пробы и ошибки вы улучшите навыки социального общения и сможете активно практиковать язык.

Уровень «Продвинутый» для тех, кто хочет за шесть месяцев научиться понимать богато текстурированные истории и уверенно разговаривать с носителями казахского языка. Также этот курс мы рекомендуем тем, кто всегда говорил на родном языке, но хочет овладеть литературной речью. Ваш словарный запас увеличится еще на 1500 слов. Мы переводим фильмы, разбираем сложные рассказы на казахском языке и учимся подробно высказываться по широкому кругу вопросов.

За девять месяцев работы в QAZAQ STUDY обучились около 150 человек. Недавно мы выиграли грант для начинающих предпринимателей «Построй свой бизнес» от благотворительного фонда «Саби». Для нас это большое общественное признание. И сейчас мы работаем над созданием онлайн-платформы, благодаря которой учить язык станет еще легче. Я надеюсь, что такая форма будет удобна, прежде всего, детям. Ведь они активнее взрослых обучаются через интернет. Наша методика – это возможность успешно жить и уверенно строить свое будущее в казахстанском обществе.

ВЕНГРЫ СЧИТАЮТ КАЗАХОВ СВОИМИ РОДСТВЕННИКАМИ

«ИКАРУС» ХОТЬ ЕЩЕ И СУЩЕСТВУЕТ, НО ПОЧТИ ИСЧЕЗ

— Господин консул, наши люди до сих пор помнят автобус «Икарус». Что осталось от известного автомобильного бренда?

— Конечно, мы помним и любим автобусы «Икарус». К сожалению, после приватизации продали много заводов. И для того, кто купил, был больше интерес рынка, а не производства. Он начал продавать свои автобусы.

— В российских и казахстанских СМИ часто говорят, что вся Европа живет по указке США. Насколько вы разделяете эту точку зрения?

— Я так не чувствую. Большие игроки в политике имеют больше возможностей. Это нормально. Они много инвестировали. И не только деньги. Если все идет в хорошем направлении, то это не проблема.

МЫ, ВЕНГРЫ, СЧИТАЕМ, ЧТО ЗДЕСЬ ЖИВУТ НАШИ РОДСТВЕННИКИ

— В чем разница в отношении к Казахстану и к России со стороны Венгрии?

— Казахстан — новая страна. Мы можем много говорить об истории. У нас общие корни. У нас живут кипчаки. Мы их называем гуннами. Тысячи лет назад они были на территории Венгрии.

— Не зря казахи говорят, что самая казахская страна — это Венгрия. Есть еще такое племя — мадьяры. Обе наши страны не очень большие. И мы быстро понимаем общие вопросы, проблемы. С Россией немного по-другому. В истории Венгрия в 19 веке имела проблемы с Россией, когда произошла революция 1808-1809 годах, и в 20 веке в период социализма.

— Как чувствует себя Венгрия в Евросоюзе?

— Для Венгрии быть членом Евросоюза очень выгодно. И мы никогда не были против этого. Я помню, что когда я в молодости хотел поехать на запад, там были границы. Было очень трудно просто поехать, не говоря уже о том, чтобы инвестировать или работать. Теперь это все можно делать свободно. Шенген — это хорошая идея. Там все нормально работает. Конечно, возникают проблемы, и тогда надо спорить, вести переговоры. Я уверен, что мы можем решить все проблемы, которые возникли в последнее время.

— По поводу проблем Европы. Почему беженцы не хотят оставаться в Венгрии? Это экономические причины или есть другие?

— По экономическим причинам. У нас зарплата меньше, чем помощь, которую получают беженцы.

— А сколько средняя зарплата в Венгрии?

— Где-то 600 евро в месяц. Это немного. Все знают, что между странами

Кто живет богаче — казахи или венгры? Куда делся автобус «Икарус»? Об этом мы поговорили с генеральным консулом Венгрии в Казахстане Ференцем Блауманном.

Евросоюза есть разница. Венгрия — не самая богатая страна.

— В 2011 году, когда Венгрия занимала президентство Евросоюза, дипломаты расстелили большой ковер — на нем была изображена карта Венгрии 19 века. И из-за этого начался скандал.

— Помню. Это наша история. Изменить историю нельзя. Венгрия всегда думает не только о стране, думает о венграх. 5 млн венгров живут не на территории Венгрии, а в других странах, вокруг Венгрии. Это было символическое решение. Это не означает, что у нас были какие-то политические намерения изменить Европу.

— «Венгры, проживающие на территории Украины, должны получить автономию и двойное гражданство» — такое заявление сделал премьер-министр Венгрии Виктор Урбан. Не испортились ли после этого ваши отношения с Украиной?

— Так граждане одной страны получают выгоду, можно так сказать... Потому что с двойным гражданством у них есть выгода — они могут въезжать на территорию Евросоюза. Тогда считаю естественным, что эта страна недовольна. Это вопрос, по которому

нужно спорить. Дипломаты могут решить эти проблемы, сидя за одним столом. Были высказаны мысли со стороны Украины о том, что это не очень выгодно для их внутренней политики и их граждан. Я не считаю это большой проблемой. Мы сотрудничаем с Украиной. Мы поддерживаем ее на пути в Европу, чтобы они получили безвизовый режим. Это наши общие цели.

КИПЧАКОВ ВЕНГРИИ НЕЛЬЗЯ СЧИТАТЬ КАЗАХАМИ

— Бесшумные спички, голография, шариковая ручка, теория водородной бомбы, язык программирования BASIC и лампа накаливания «криптон» — все эти изобретения были созданы венграми. А в нашей студии кубик Рубика. Сможете собрать хотя бы одну сторону? Я целый час не смог собрать.

— У нас есть 15, некоторые говорят — 17 ученых, которые получили Нобелевскую премию.

— 18 ученых.

— Это зависит от того, родился ли он на территории Венгрии или в другой стране. Даже говорили, что они не венгры, а прилетели к нам с Марса. Когда 40 лет назад Эрне Рубик показал нам кубик Рубика, тогда я мог его собирать, а сейчас лучше не буду пробовать. Хотя 2 года назад в Казахстане были соревнования среди молодежи. Есть такие молодцы, которые собирали быстро и правильно.

— Ранее вы упомянули о кипчаках. 2 из 9 ваших министров — кипчаки. Их можно считать казахами?

— Но их нельзя считать казахами. Они — друзья Казахстана. Их души недалеко от Казахстана. Это не случайно, что министр экономики и финансов — председатель смежной комиссии между Казахстаном и Венгрией. Министр сельского хозяйства тоже неслучайно любит Казахстан. Они приезжают сюда, мы стараемся развивать общие с Казахстаном проекты. Недавно мы подписали договор о создании финансового фонда между двумя странами. Это нужно для аграрного сектора.

— Я попрошу показать нам венгерские и казахские национальные узоры. Сможете ли вы отличить, где чей?

— В Казахстане есть школа имени Иштвана Мандоки Конгура. Там есть выставка с национальными мотивами. Трудно выбрать. Для меня это сложный вопрос.

— Для меня это один и тот же стиль.

— Я видел много в Казахстане таких узоров. Мне кажется, что слева — казахский узор, справа — венгерский.

— Я тоже так думал. Но наоборот.

Токайское вино считается одним из лучших вин в мире. Его делают в городе Токай. В чем его прелесть?

— Качество вина всегда зависит от того, где его производят. Там такие горы, такие камни! Поэтому вино очень хорошее, вкусное. Но это такая большая работа. В октябре-ноябре, когда уже холодно, нужно отбирать этот виноград. Это зависит от местности и технологии. А главное, чтобы соблюдались традиции. Тогда получается хорошее вино.

— В Венгрии есть оригинальный праздник — поминки по свинье. В чем его суть?

— Я не понимаю, какой праздник?

— Праздник на похоронах.

— По-моему, это везде существует. Может, только есть отличия. Поминки по тем, кто уже умер. Мы никогда не забываем своих близких. И раз в год нужно об этом думать всей семьей. Пойдем на кладбище, встретимся вместе. Просто поманем.

— Я знаю, что вы выступали с лекцией в школе экономической дипломатии, а потом вы отвечали на вопросы. Какой вопрос вызвал у вас самый интересный от казахстанских студентов?

— Вопрос с беженцами. Тогда было критическое время. Критика, связанная с политикой Венгрии, есть и сейчас. Надо быть осторожным, чтобы найти правильные ответы на эти непростые вопросы и время.

— Спасибо вам!

НАЙДЕНА МОГИЛА АТТИЛЫ?

В Венгрии рабочие строительной компании, возводившие основание для моста через реку Дунай, случайно нашли гробницу V века внушительных размеров. В результате анализа удалось установить, что это погребальное место великого правителя гуннов, вероятнее всего самого Аттілы.

Альберт Рамстейн — историк Лорандского университета в Будапеште, член группы специалистов, исследовавших гробницу, рассказал, что им удалось обнаружить множество лошадиных скелетов, а также довольно много орудий, относящихся к традиционным гуннским артефактам. Членов группы больше всего поразил гигантский меч, изготовленный из метеоритного железа, который является легендарным мечом Аттілы. Согласно легенде, Аттіле этот меч подарил сам скифский Бог войны. В действительности, данное погребальное место указывает на место погребения всемогущего Аттілы, но еще нужно провести исследования, чтобы это полностью подтвердить.

Древние римляне Аттілу называли «Бич Божий» за его любовь к войнам и жестокость. Имя Аттілы вызывало уважение и страх у его врагов. И сейчас, его имя считается синонимом воинственного духа и агрессивности. Аттіла не признавал границ, и свое государство завоевательными походами расширил до огромных размеров. Он считал, что «там наша земля, куда ступит копыто коня».

Историки начинают официально отсчитывать время Великого переселения народов с нападения Аттілы. Согласно хронологическим данным, Аттіла был приземистым, плотным, невысокого роста, с темным цветом лица, с маленькими впалыми глазами, редкой бородой, плоским носом. Но, при таких данных у него была горделивая походка, строгое выражение лица, благодаря которым он производил внушительное впечатление. Лев I — Папа римский приветствовал его на коленях, и при этом он произнес такие слова: «Приветствую тебя, Бич Божий». Известен тот факт, что Аттіла принял выкуп от Папы римского Льва I, и после этого повернул свое войско, отступив от Рима. Римский император отдал Аттіле половину казны, которая являлась доводом к дани, которую Рим каждый год выплачивал кочевникам.

Легендарного полководца похоронили в трех гробах, металлическом, серебряном и золотом, которые были вложены друг в друга. Все гробы были закрыты замками и заклятиями. Для того чтобы прах Аттілы не мог побеспокоить ни один смертный, могилу царя выкопали на дне глубокой речки. Для могилы полководца гунны построили огромную дамбу и воду направили в другое русло реки на время похорон. После окончания похорон, реку опять направили по своему руслу и в эту ночь убили рабов, участвующих в копании похоронной ямы. Это было сделано для того, чтобы никто и никогда не узнал, в каком месте похоронен великий полководец. Рядом с Аттілой похоронили живьем его юную жену Кримхильду. В честь Аттілы были названы самые высокие горы Европы. Название происходит тюркского слоя «алп» — «герой», «победитель». И сегодня называют — «Альпы Аттілы» «Этцельские Альпы». У полководца после смерти осталось 184 сына, а количество девочек неизвестно.

Жақында ғаламтор ақтарып отырып, aktobegazeti.kz сайтында «Ерлер есімі елеусіз қалмаса екен...» атты мақаланы көзім шалып қалды. Оны оқымай өтіп кетуім де мүмкін еді. Бірақ, «Қазақтың 104-батыры»... авторы... Ғабит Мүсіреп...» деген сөздер қылтиып тұрғасын, қызығушылығым артып, сайтты аштым да, әлгі жазбаны оқып шықтым. Бұл «Ақтөбе» газетінің 2016 жылғы 28-қарашасында шыққан, Қазақстан Жазушылар одағының мүшесі Жақсылық Айжанұлы деген кісінің жарияланамы екен. Расын айтқанда, бұрын-соңды автордың шығармаларымен танысу түгілі, есімін де естімеппін. Бұл қазақта жалықпағанның бәрі жазушы боп кетті емес пе, жарықтықтарды түгендеудің өзі қиын іс...

(Соңы.
Басы өткен санда)

1998 жылы Қарақалпақстанда қазақ тілінде шыққан «Өркен» журналының тұңғыш санында «Иният Наурызбаев: Өркенің өссін, өрендер!» атты сұхбаты жарияланған. Ауруханада жатқан батырдың өзімен сұхбаттасқам, аруағымен емес! Бұған күмәнданатындар болса, википедияға қарасын. Үшіншіден, сыныптасым әрі туысқаным Гүлбахар Ақыл-

бес батыры аталған кімдер еді? Солардың бәрі қазақ жерінде туып-өскендер екен: Иният Наурызбаев, Плис Нұрпейісов, Мақаш Балмағамбетов, Жұман Қарғұлов, Жұмағали Қалдықараев.

«Бұл бес қаланың бес батырының ерліктері жайындағы деректер менің қолымда. «Даңқ» орденінің иегері Әлімбаев Аманбаевтың тегі – Әлім еді», – дейді сол жақта туып-өскен Базарбай Иман. Мұны жазып отырғанымыз, бәлкім, туыста-

XXвв.» кітабынан білуге болады. Сондықтан, Бесқаланың бес батыры аталған кімдер еді? Солардың бәрі қазақ жерінде туып-өскендер екен: Иният Наурызбаев, Плис Нұрпейісов, Мақаш Балмағамбетов, Жұман Қарғұлов (дұрысы – Қаракұлов), Жұмағали Қалдықараев» деген пікірінізбен келісе алмаймыз.

Плис (Біліс) Нұрпейісовті соңғы кезде біреулер Қызылордада, біреулер Ақтөбеде туған деп жазып жүр. Батырдың көзі тірі інісі Жүсіпбай Нұрпейісов те солай дейді. Бірақ бұл факті мұрағат құжаттарымен расталмаған. Плис (Біліс) Нұрпейісовтің досы, қандасымыз Аман Оразов батыр елге демалысқа келген кезіндегі естеліктері негізінде қарақалпақша «Ауыр күндерде» деген повесть жазып, 1954 жылы «Қарақалпақстан» баспасынан кітап етіп шығарған. Оның батыр жайлы басқа да мақалалары бар.

вое выполнение боевиз заданий командования при форсировании реки Днепр, развитие боевых успехов на правом берегу реки и проявленные при этом отвагу и героизм» Президиум Верховного Совета Союза ССР присвоил Махашу Балмағамбетову звание Герой Советского Союза и вручением ордена Ленина и медали «Золотая звезда».

Герой часто присылает письма домой. В одном из последних писем он пишет жене: «Обе мне не беспокоюсь, береги свое здоровье, смотри за матерью и за братом. Я жив и здоров. Моя цель – уничтожить немецких извергов и закончить войну с полной победой. Тогда то и приеду домой».

Трудящиеся Кара-Узьякского

ТҰЛҒАҒА ТАЛАС: ҚҰДАЙ БЕРМЕГЕНДІ ТАРТЫП АЛУҒА БОЛМАЙДЫ

байқызы Ахметова Иният атаның қызы Тотыя апайдың келіні. Құдалықтын басы-қасында әкешем жүрген. Бейнежазба бар. Тотыя апай үйге жиі келіп тұратын. «Әкем қамалып кеткен соң колхоз бастығы бізді «ақүйлі» қылды. Ауылдан шығарып жіберілген жалғыз үйді солай атайтын ол кезде. 1944 жылдың 22-ақпанында әкем батыр атағын алған соң елге демалысқа жіберілді. Төрткүлге самолетпен келді. Баяғы колхоз бастығы әкем келер алдында бізді ауылға қайтарып, өкімет салған үйден біреуін берді. «Ақүйлі» болғанымызды айтпауды өтінді. Көрген азабымыз киіз үйде қалып кетті. Содан бастап ел қатары еңсемізді көтеріп жүретін болдық», – дейтін ол кісі. Араға біраз уақыт салып елге келген соң Иният Наурызбаев Төрткүл аудандық атқару комитетінің төрағасы болады. Бұл кезде кейінірек Қарақалпақстанды басқарған Қ.Камалов қарапайым мектеп мұғалімі еді. Бірден басшылық қызметке тағайындалған Иният Наурызбаев қалайша салтанатты шараларға шақырылмайды? Сондықтан Базарбай Иман айтты деген сөзге сену қиын.

Жақсылық Айжанұлы тек Иният Наурызбаев емес, басқа батырларды да «барымталағысы» келген тәрізді: «Қаһарман жауынгер соғыстан соң Тамбов әскери училищесін бітіріп, әскери комисариаттарда қызмет етеді. Запастағы лейтенант еліне оралған соң, колхозды басқарады. 1970 жылы Қарақалпақстанда зейнеткерлікке шығады. Жас ұрпаққа тағдырлы өмір жолын баяндап, бейбіт күндегі тірлікке тәрбиелеуге атсалысады.

Өткен ғасырдың тауқыметі зор. 20-30 жылдарда кеңестік саясат салдарынан жер ауған қазақ азаматтары Отан соғысына қатысып, Иният секілді ерлігімен көзге түскен. Батырмен есімі қатар аталатын ерлердің түп-тегі қазақ екенін бүгінгі жұртшылық біле бермеуі мүмкін. Бес қаланың

ры болса, іздестіретін деген ниет. Елінен, жерінен ерте кеткен бауырларымызды туған өңірге, бауырымызға тартсақ, оның айыбы болмас... Бұл мақаланы жазуға ала тақиялы елден Алматыға оралған ағайындардың «Ай, актөбеліктер, батырларыңызды жатсынбаңдар, олардың кіндік кескен жері өздерің тұрып жатқан құтты мекен», – деген сөзі ой салды».

Біріншіден, Иният Наурызбаев елге келгеннен-ақ қандай қызметке тағайындалғанын жоғарыда айтып өттік. Рас, ол колхозға бастық болады, бірақ сәл кейіндеу. Екіншіден, кез-келген адам Совет дәуірінде ер азаматтар қай жаста зейнеткерлікке шыққанын біледі. 1918 жылы туған адамды 1970 жылы зейнеткерлікке шықты деу үшін сәл-пәл шатырың шайқалған болуы керек. Үшіншіден, 20-30 жылдардан бұрын да қазіргі Қарақалпақстан аумағында қазақтар өмір сүрген. Қандай рулар мекен еткенін У.Шалекеновтің 1966 жылы Тәшкенде басылған «Казахи низовий Амударьи. К истории взаимоотношений народов Каракалпакии в XVIII-

Саналы ғұмырын батыр досының есімін мәңгілестіруге арнады. Бірақ, бірде-бір жазбасында Білістің Төрткүлде туғанына күмән келтірген емес.

Мақаш Балмағамбетовті өткен ғасырда Қазақстанда шыққан «Совет Одағының батырлары» кітабында Қазалы ауданының 17-ауылында дүниеге келіп, соғыстан соң Қарақалпақстанға көшіп кеткен деп жазылған. «Советская Каракалпакия» газетінің 1944 жылғы 14-қарашадағы санында «Герой Советского Союза Махаш Балмағамбетов» деген хабар басылған: «До войны Махаш Балмағамбетов заведывав магазином райпотребсоюз в 10 аулсовета Кара-Узьякского района. Призванный в 1941 году в ряды Красной Армии, он в первых же боях с врагом показал себя отважным воином, достойным сыном каракалпацкого народа».

Недавно в Кара-Узьяке была получена фронтовая листовка. В ней был напечатан портрет гвардии сержанта Махаша Балмағамбетова и сообщалось, что в боях за правый берег Днепра мужественный воин уничтожил 20 немецких солдат и 16 взял в плен. За образцо-

района, все трудящиеся Кара-Калпакии гордятся своим знатным земляком. Честь и слава Герою Советского Союза Махашу Балмағамбетову.

Х. ШАКИРОВ,
Военрук Кара-Узьякской школы им. Сталина».

Әрине, Мақаш «сын каракалпақского народа» емес, қазақ, Бесқаланың тумасы. Хабардың жарияланған кезіне назар аударсақ, Балмағамбетовтің Қазалыда туылып, соғыстан соң Қарақалпақстанға көшіп барғаны жайлы аңыздың жалған екенін байқаймыз.

Жұмағали Қалдықараев жайлы «Батыр – ортақ, бақ – жалқы» («Достық үні» газеті, 1995 жыл, сәуір, №6 (73) мақаласында журналист Ж.Нәренбайұлы «Анық есімде жоқ, Жұмағали Кетік пен Шағаданның бірінде туған болуы керек. Оны білінкірейтін адамдар Хожалінде баршылық» деген батырдың ет жақыны Есмағамбет пікірін берген-ді. Сол пікір бүгінгі күнге келіп, «Қалдықараев Маңғыстауда туғанға» айналып кетті.

Жұман Қаракұлов ғасырлар бойы сол өңірде өмір сүрген

қазақтардың ұрпағы. Оның әулеті 12 атадан бері Қазақстандағы қазақтардың шежіресіне енген. Бұл жайлы батырдың руласы, әдебиет зерттеушісі, Тараз мемлекеттік университетінің ғылыми қызметкері Әлімбаев Найзабаев айтып бере алады.

Төртіншіден, «Бесқаланың бес батыры» деген ұғымды айналымға мен енгізгенмін. Өйткені, Түркіменстанның Көне Үргеніш қаласы мен Қарақалпақстан аймағындағы төрт қала қосылып Бесқала аталып жүр. Қазақтар Бесқала атауын Қарақалпақстан атауының баламасы орнында қолданады. Іздеп көріңіз, менен бұрын «Бесқаланың бес батыры» деп жазған қаламгер болса, айтарсыз. Батырлардың логотипін халықаралық «Түркістан» газеті жасаған. Айтайын дегенім, батырлардың өмір баянын әдейі өзгертіп, өз ыңғайына бейімдеп пайдаланатындармен соттасуға да дайынмын.

Бесіншіден, «Бесқаланың бес батырының ерліктері жайындағы деректер менің қолымда. «Даңқ» орденінің иегері Әлімбаев Аманбаевтың тегі – Әлім еді», – деген болса, Базарбай Иман қатты кателеседі. Біз бұрын-соңды Базарбай Иман деген кісінің бес батыр жайлы жазғанын көрмегенбіз. Ал, «Даңқ» орденінің толық иегері Әлімбаев Аманбаев жайлы «Бесқала; Алтыншы батыр-Аманбаев» атты мақала жазғанбыз. Оның тегі Әлім емес, он екі ата байұлы, жаппас.

Алтыншыдан, Жақсылық Айжанұлының батырларымыздың тегі қызықтырса, айтайын: Жұман Қаракұлов, Мақаш Балмағамбетов – әлім, шекті, Біліс Нұрпейісов – шөмекей, Жұмағали Қалдықараев – адай, Иният Наурызбаев – табын.

Бесқаланы мекен еткен елдің үштен бірі – қазақтар. Мұндағы ағайын тоқалдан тумаса. Батыр шығуы да, ақын шығуы да заңдылық. Соңғы кезде Жақсылық Айжанұлы сияқты біреулер тұлғаларымызға талайсып, өзінікі еткісі кеп жүр. Ақтөбе энциклопедиясына Бесқалада туған Төлеген Айбергенов пен Наурызбек Раманқұловты енгізгенін естігенде таң қалғанбыз. Ау, ағайын, біз көрші аймақтарға «батыр бордақылап», «ақын, жырау өсіріп» бермейміз. Құдай бермегенді тартып алуға болмайды. Әспеттегісі келген, бесқалалықтардың түп-тамыры Сыр бойы, Ақтөбе, Маңғыстау өңірінен емес пе, бауырларымыздың сыртта туған ұрпағы деп әспеттей берсін. Тарихты бұрмалаудың не қажеті бар?

Қаһарман бабаларымыздың аруағынан қорықпай, олар жайлы деректерді бұрмалаған Жақсылық Айжанұлы мен оны басып шығарған «Ақтөбе» газетінің ресми түрде кешірім сұрауын талап етемін.

Биыл Кеңес Одағының Батыры Иният Наурызбаев (марапаттау қағазында батырдың аты-жөні Иман Наурызбаев болып жазылған) тірі болса, 100 жасқа толар еді. Тұлғаның есімін тулақтай тартқыламай, ынтымақтасып – Бесқалада да, Ақтөбеде де, жалпы Қазақстан көлемінде тойласақ та көптік етпейді. Оның қайда туғанында не тұр, қаны қазақ болса, болды емес пе?

Бегабат ҰЗАҚОВ,
жазушы, Ғабит Мүсірепов
атындағы сыйлықтың
лауреаты

Табыс	Неміс өзені	Бас терісі	Ешкі	ТАСС	Скиф қылышы	Газ	Теңіз	Аралас нәсіл
				Жуыну				
Жеміс		Шағын					Алмұрт терізді жеміс	Ақбөкен
Найзағай				Орыс адми-ралы				
	... ұйқыш			Ше-шендік өнер	Ток шамы		Сірке "туы-сы"	
	Өуені зерте-уші	Жала	Бастау	Қураған шөп			Шым-кент, Алматы	Кофи ...
				Бөгелек	Шарап түрі			
	Тоғыз дегенім ...	Иорда-ния астана-сы			Бейіт			Үнді князі атағы
	Хим. эле-мент	Ар	Ама-нат	Өн жа-зуы	Ұшақ са-ты-сы	Йемен аста-насы		
			Оқа	Күн кесем			... кішкен-тай	Мұң-шер
	Айы-бын өтетү					Асыл тас	Фран-ция қаласы	
				Айша ...			Тышқан түрі	Ғашықтық
Ислам мек-тебі	Қыс көлігі	Тойым-сыз (син)	Үлкен қап	"Ертіс" бап-кері	Үлкен ата			
			Селин ... (әнші)		Сұмқ қару		... сіңілі	
	Жол сан-дық	Резина труба			Келісім			... мен тер (роман)
			Егіс құра-лы	Быр-шым (син.)		Монғол мал-шысы	... қарта	... Тоқамба-ев
	... сарқ	Скрип-ка ше-бері			Жәнібек			
	Тоты			Туфли "өкшесі"				
	Вари-ант	... жүлақ		... Әбілди-на	Қызы-лорда ауданы			
			Зил		Мұхит			

Дайындаған: Қажымұқан ҒАБДОЛЛА

ӘЗІЛ-ШЫНЫ АРАЛАС

Алматыда жер сілкініп жатса, күйеуі әйеліне:
– Алма, не істейміз?! Енді қайттік, далаға шығамыз ба?! – десе, енді ғана шайын ауызына ала берген әйелі:
– Білмеймін, Мәулен, терлеп отырмын, қазір суға шомылып шықтым ғой, – депті...
Ал, басқа осындай бір отбасында: Жұмыстан шаршап келіп ұйықтап жатқан күйеуін оятқан әйелі:
– Қалдыбай, жер сілкініп жатыр! Тұр! Не істейміз?! – десе, ұйқысын қимаған күйеуі:
– Қазір қояды ғой, – деп әрі қарай ұйықтай беріпті.
Міне, ағайын, біздің қазекең қандай сабырлы, ұлы халық!

Ертеректе бір топ жас ақын түнделетіп ағаларының үйіне келеді. Үй иесі құрақ ұшып, шөлмегін ыңғарып, әйелі қалған күрішін жылытып, шай береді.
Сонда ақындардың бірі әзілдеп:
– Жеңеше, көп рақмет күрішіңе, Жара-ды күрішің де бір ісіңе, – дей бергенде, Баянғали ақын:
– Күріштен артық қандай ырыс керек, Қаңғып жүрген кісіге түн ішінде! – деген екен.

Құрылыс фирмасының бастығы қала әкімімен сөйлесіп отыр:
– Біздің фирмада артық «Мерседестер» бар. Біз сол «Мерседестің» біреуін сізге сыйласақ па деп едік.
– О не дегеніңіз?! Менің ондай қымбат сыйлықты қабылдауға қақым да жоқ және арым да бармайды.
– Онда былай жасайық. Біз сол «Мерседесті» Сізге 100 долларға сатайық.
– Онда жарайды, келістім. Бірақ мен дәл сондай бағаға сізден бір «Мерседес» емес, екі «Мерседес» сатып алсам деймін.

– Кезінде әке-шешемді бекер тыңдамаппын. Қазір соған өкініп жүрмін.
– Әке-шешең не деп еді?
– Қайдан білейін? Айтып тұрмын ғой, тыңдамаппын!
Ұлы анасыннан: – Біздің үйге Аяз ата келе ме деп сұрады.
– Жоқ, балам. Ол жаман адам.
– Қалайша?
– Ол өз кемпірін үйге тастап, жас қызды ертіп алып, үй-үйді аралап қыдыратын оңбаған шал...

№5 санда шыққан сөзжұмбақтың жауабы

Г	И	М	Н	А	С	Т	И	К	А	Б	А	Ж
Р	А	Б	О	Л	А	А						
С	А	Я	З	Б	И	Т	А	З	У	С	Ы	З
Н	А	Ж	А	О	Д	Р						И
А	Я	Е	Г	Ж	А	Р	А	Т	А	Р		
Р	У	С	А	Л	К	А	И	Л	О	Р	А	
Ы	И		Р	И	Я	Д	Д	А	Н	А		
Қ	А	Н	А	А	Д	А	О	С	И	З	М	
		З	О	Б	Ж	А	У	А				Е
К	О	Н	У	С	Ж	А	Р	А	И	Т		
Ү			И	Г	Е	Р	У	Б	І	Р		
Ш	Е	К	С	П	И	Р	К	И	Л	Л	Е	Р
С	А	П	К	О	К	О	Б	І	З			
І	Н	А	С	А	Л	А	К	А	М	О		
З	Е	К	Е	Т	И	Н	А	Н	Л			
	А	Н	А	Н	Д	Ш	Т	З	О	Я		
М	І	Н	Е	К	И	Б	Е	Л	О	Р	У	С
А		А	Г	А	Б	А	Р	А	П	А		
М	Е	К	Е	М	Е	Б	Е	Р	О	Л	А	Й
А	А	А	Р	У	Р	И	М	А	Н	Т		

Мұрынға арналған тамшының зияны

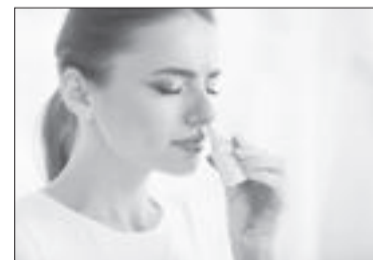
Тұмау кезінде жағдайыңызды жақсартатын ең оңай тәсіл – мұрынға арнайы тамшылар тамызу. Оның түрлері әр дәріханада толып тұр. Алайда бір қарағанда зиянсыз көрінген құралды қалыпты мерзімнен ұзақ қолдану арқылы оған деген тәуелділік туындауы мүмкін. Ендеше, мұндай тамшыларға тәуелділіктен қалай арыламыз?

Тәуелділік не үшін туындайды?

Тұмау кезінде мұрын қан тамырлары мен қылтамырлары кеңейеді. Соның себебінен шырышты қабық ісініп, тыныс алу жолы бөгеледі. Осы кезде көмекке тамыр тарылтқыш тамшылар келеді. Олардың тәуелділік құрылымы бірнеше факторлар әсерінен болады.

Уақытша фактор

Тәуелділікке алғашқы қадам – құралды ұсынылған 5-7 күннен артық қолдану. Ол дәріге жауап жылдамдығы бірден төмендеуге әкеледі. Яғни, тамызғаннан кейін мұрын тыныс алуды бастамайды. Бірақ мөлшерін арттыру арқылы құрал әсерін қайтадан қалпына

табиғи механизмін құртамыз. Содан соң бірнеше айдан соң нейроэндокринді жасушалар жұмысының күрделі қайта құрылуы жүреді. Осы уақыттан бастап ағза әрдайым «сыртқы» адреналин мөлшерін қалап тұрады. Сөйтіп, құралға деген физикалық тәуелділік туындайды.

Психологиялық фактор

Тамыр тарылтқыш тамшыларды ұзақ қолдану психологиялық тәуелділік туындауына да әкеледі. Кей емделушінің тыныс алуында проблема болмаса да, дәріні қолдану әдеті қалып қояды. Оның қолы өздігінен спрейге тартылатын болады. Физиологиялық фактор Мұрынның әрдайым бітелуі мен ісінуі ағзаның физиологиялық ерекшелігіне байланысты болуы мүмкін. Мысалы, мұрын аралығының қисаюуы, төменгі мұрын қалқанының артқы бөліктерінің үлкеюі – қатерлі гипертрофиялық риниттің себебі болуы мүмкін. Бұлардың барлығы тамыр тарылтқыш тамшы қолдануға итермелейді.

Физикалық фактор

Кез келген тамыр тарылтқыш тамшылардың негізін адреналин құрайды. Соның әсерінен мұрын шырышының тарылуы шақырылады. Яғни, адреналин әсерінен мұрын жолдары босатылып, емделуші қайтадан демала алады. Бірақ оны мұрын қуысына шектен тыс жіберу арқылы бұл гормонды шығаратын

